

GR. BENYOVSZKY MÓRICZ HADITENGERÉSZETI ÉS KERESKE-
DELEM-POLITIKAI TERVEI.

1779—1781.¹⁾

Irta: THALLÓCZY LAJOS.

I.

1777. máj. 1-én tért visszá Párisba Benyovszky Móricz „az Indiákról“, madagaszkári sáfárkodásáról számot adandó, a hol 1772 óta működött.²⁾ „Francziaország szolgálatában egy ezredem lévén, a melynek ezredese vagyok, Ö Felsége rám bizta Madagaszkár-sziget főparancsnokságát és megbízott azzal, hogy egy francia telepet alapítak e nagy kiterjedésű szigeten; működésemet siker koronázta, a mely ma méltó jutalmat enged remélnem.“

Erre vonatkozólag gr. Mercy d'Argenteau Mária Terézia királynő követe a párisi udvarnál 1777 jui. 1-én a következőket jelenté Kaunitz herczeg államkanczellárnak:

¹⁾ A „Nemzetgazdasági Szemle“ 1879-dik évi folyama 192—215. ll. gróf Benyovszky Móricz kereskedelmi terveiről többé-kevésbé vázlatos egy tanulmányt tettet közzé. Ahhoz, a mit abban a tanulmányban megírtam s az országos levéltár Benyovszkyra vonatkozó anyagának megismételt átnézése után is helyesnek találok, nincs mit hozzátenni. Hézagasan tárgyaltam benne Fiume visszacsatoltatásának a fontosságát. Sajnos, hogy ennek eddig nem akadt még monografusa. Egy s más állításom is megigazításra szorul, a mit ezennél teljesítek is. Újabban Madagaszkár gyarmatpolitikai történetéről és gr. Benyovszky Móricz emlékiratainak megbízhatósága, illetőleg meg nem bizható szövege felöl is sok szó esett. Úgy vélem tehát, hogy alkalomszerű dolgot művelek, ha a föntebb jelzett tanulmányban csak per summos apices idézett kereskedelmi s gazdaságtörténeti adatokat, újabbakkal, fontosabbakkal megbővíte, már csak gr. Benyovszky Móricz ebbeli működésének hiv felüttetése czéljából is eredeti szövegökben közlöm, magyarázom. Nem annyira feldolgozás ez a közlés, mint inkább levéltári előmunkálát, melynek majd Benyovszky Móricz tüzes életirója s tengerparti kereskedelmünk történetirója veheti hasznát. A francia külügyi levéltár felszólítására állítám össze az adatokat. Hogy a becses adatoknak ily sorozata gyűlt egybe, azt Károlyi Árpád, Pauler Gyula barátaimnak, továbbá dr. Schlitter J. és Beigel István kollégáimnak köszönhetem.

²⁾ A Jókai Mór kiadta Gr. Benyovszky emlékiratok II. kötete függelékében közöltetnek Benyovszky Móricznak öccséhez Emánuelhez írott levelei. A II. k. mellékletei között l. 1777. máj. 6. Versaillesból írott levelét.

„Bizonyos ideje, hogy ide érkezett Benyovszky (Beniowsky) az a Kamesatkából menekült s itteni (francia) szolgálatba lépett, ismeretes magyar, hogy a tengerészeti miniszternek az általa Madagaszkárban megalapított új francia gyarmatról jelentést tegyen. A miniszter ugyancsak meg lehet elégedve szervezkedéseivel, minthogy megkötötte a ma terület kormányzóságát tisztét 40,000 livres évi fizetéssel s most épen a vissza utazáshoz készül. Mindamellett, azok, a kik a dolgok valódi állapotát ismerni vélik, ettől az új teleptől egészségtelen éghajlata miatt nem sokat remélnek . . .“¹⁾

Ugyancsak Benyovszky Párisba érkezése idejében (1777. apr. 18. máj. 31-ig) II. József császár is — gr. Falkenstein álneve alatt — Párisban tartózkodott, a honnan Délfranciaországnak s a Svájcnak kerülvén Frankfurton át aug. 1-én tért vissza Bécsbe. II. József ez alkalommal minden megnézett, mindenivel szóba állt. Impulsív természeténél fogva minden érdekelte. Bordeauxban Desparbes grófnő egy verssel üdvözölte, melynek végső sorai így hangzanak:

„Des bienfait sont les loix
Que votre coeur impose ;
Et voyages et conquérer
Est pour vous une même chose.“

A „Wienerisches Diarium“,²⁾ mely e sorokat közli a német muzsának loyalitásban elhaló eme soraival áll elő :

„So will er nicht, dass ihn der
Dichter preisst
Ihr Dichter ! diess beweist.
Das es ein Gott ist, der in
Josephs Hülle reisst.
Weil, was die Götter thun, sich wohl von selbsten preisst.“

Természetes, hogy II. József az érdekes magyar menekültet, kiről akkor Párisban sok szó esett, párisi tartózkodása alatt személyesen is megismerte. Egyenes bizonyíték ugyan nincs rá, de későbbi érdeklődése s egykét momentum régibb személyes jóindulatot tételez föl II. József részéről.

1) Páris 1777 VII/I. Mercy Kaunitzhoz. Ugyancsak Mercy jelenti ugyanazon nap Colleredo Rudolf hgnak, a Reichshofrats alelnökének : „Es ist der aus der Russischen Gefangenschaft zu Kamtschatka entfloene Hungar, nahmens Beniowsky, der seitdem in französische Dienste getreten ist, zum Gouverneur der neuen französischen Pflanzstädte en Madagaskar ernannt worden.“ Bécs. Cs. és kir. áll. Itár.

2) 1777. 56. sz. Utazásáról Gräffer : Josefinsche Curiosa. Bécs 1848. I. 96—105. I. Madame de Campan és Marquise de Deffaud levele. V. 23—32 I. Mindezkből kitünik, hogy Józsefet minden érdekelte, mindenütt megfordult s így a „hires“ magyart is okvetlenül látta. Egyébként a francia területet csak jul. 12. hagyta el s így elég módja volt B. találkozhatni.

Mercy jelentéséből kitünik az a körülmény is, hogy Benyovszky terveit nem fogadták osztatlan tetszéssel Párisban s voltak, a kik nem hittek neki, vagy legalább is erősen bírálhatták. Benyovszky ekkor már három év óta állott francia szolgálatban, brigadéros, a Szt.-Lajos katonai érdemrend s egy ezred tulajdonosa volt. Noha kormányzósági kinevezése megtörtént, regényes multja sok szóbeszédre adott alkalmat. Hazájából elmenekülvén, szökevénynek tekintették az akkor nemzetközi jog szempontjából is. Mert, mint magyar állampolgár eladdig, uralkodójának beleegyezése nélkül állott idegen szolgálatban s azonfelül a fennálló magyar törvényes rendelkezések értelmében engedély nélkül kivándorolt, tehát szökevény állampolgárnak tekintetett.¹⁾

Biztatást nyert-e, vagy párisi helyzete fordult-e rosszabbra, honvág fogta-e el, arra nincs adat, de már 1777. nyarának végén jónak láttá Benyovszky, hogy hazatérhetését biztosítса. A valódi okot csak két körülményből magyarázhatjuk meg. Francziaországban nem bíztak benne s ellenségei bevádolták. Azt hitte tehát, ha visszatér Magyarországba, tapasztalatait otthon jobban értékesítheti. Nem boldogulván Párisban, megpróbálta a hazamenetel eshetőségét. Nincs kizárvá az sem, hogy erre a lépésre fölbíztatták. E célból német nyelven kérvényt intézett Mária Terézia királynöhöz. Voltakép két kéréssel fordul hozzá. Az egyik, hogy engedje meg neki a királynő továbbra is a francia király szolgálatában való megmaradást s tekintse jó szívvel a bár idegen, de vérségi és szövetségi kapcsolat következtében vele (a királynővel) barátságos viszonyban álló királynak tett szolgálatait. Másik kérése, hogy a királynő engedje meg a hazájába való visszatérhetést, a hová majd vénsegére — mostani urának alkalmilag elnyerendő engedélyével — visszatérni óhajt. Folyamodásából kitünik, hogy ekkor még nem gondolt a haza-jövetelre.

Folyamodásának²⁾ érdemleges része, szószerint ekképen szól:

¹⁾ A kivándorlás tekintetében ugyanis 1763-ig mérvadónak tartották az 1609 : XII. és 1613 : XIV. t.-cz. abbéli rendelkezéseit, hogy azt, a ki engedély nélkül hagyja el az országot, halállal kell büntetni. A gyakorlatban azonban ezt a rendelkezést nem hajtották végre. 1763. nov. 16-án kelt a királynőnek újabb végrehajtási rendelete, mely szerint az, aki engedély nélkül megszökik, első izben öt évi börtönt kap, másodikban tíz évi börtönt s kényszermunkára ítélik, harmadikban sújtják aztán halálbüntetéssel. Benyovszky esetére az idézett rendelet 6 ik pontja illett: „Ha valaki a magyar korona országaiból kivándorolt, történt légyen az bármi ok, vagy ürügy alatt s vissza akar térti, ha ez nem otthonmaradási szándékból történik s ha kiderül, hogy az ilyen engedély nélkül távozott, azt le kell tartóztatni. S ha az ilyenek esetleg idegen államban vállaltak is el katonai, vagy egyéb szolgálatot, ezekkel nem elfoglalt állásokra való tekintettel, de mint szökevényekkel kell elbánni.” Benyovszky 1767. szökött ki lengyel földre.

²⁾ M. k. udv. kancz. lt. 1777 : 5293. Bpest, Orsz, Itár.

„Euer k. k. ap. M. erlauben allergnädigst, dass ich Allerhöchst Dero-selben allerunterthänigst anzuzeigen mich unterfange, wie dass nach erlittenen vielfältigen Unglücks-fällen mich endlichen das Schicksal in die Dienst seiner Majestät des allerchristlichen König gebracht, welchem ich seit drey Jahren zu Dienen die Ehre habe und alle Ursach mit zu schmeichlen, dass meine wenige dienste Seiner Majestät höchsten Bey-fall genissen, nachdem ich nebst dem Brigadiers-Caracter mit dem Militär-Orden de St. Louis, mit einem Regiment und mit der Gouverneurs Würde über die französische Etablissements in Madagaskar mich buehrt sehe. Obwohlen ich nun diessfalls alle Ursache habe mich beglückt zu glauben, so manglet mir doch ein Gegenstand zu meiner vollständigen Zufriedenheit nämlich E. M. meiner allergnädigsten Landesfürstin ausdrückliche Versicherung, dass Allerhöchst dieselbe meine dermahlige Dienstleistung gegen einen zwar fremden, jedoch durch Blut und Bünd-niss dero Allerhöchsten Hause allierten König nicht ungnädig ansehen, sondern vielmehr mir allergnädigst erlauben wollen, noch länger in diesen Hohen Dienste zu beharren, ohne dass ich dadurch der Aller-höchsten Gnad und Milde verlustig werde, sondern bey meiner allfälligen Zurukkunft in mein Vaterland, wo ich in meinen älteren Tagen bey erhaltener Erlaubnuß meines dermähligen Herren immer zurückzukehren wünsche, mich viehlmer E. M. Allerhöchsten Schuzes und Gnade zu erfreuen haben möge, und welche Allerhöchste Zuheissung ich E. M. allerdemüthigst anzuflehen mich erkühne . . .“

Benyovszky folyamodása 1777. okt. havában került a *hivatalos* véle-mény megadása czéljából gróf Eszterházy Ferencz m. udvari kanczellár elé. Hogy magánuton — a miben II. Józsefnak és Mercy követnek is része lehetett — jól informálták a kanczellárt, kitünik a királynőhöz intézett felterjesztéséből.¹⁾

A kanczellár ugyanis 1777. okt. 15. kelt fölterjesztésében²⁾ igen szeliden adja elő Benyovszky Móricz esetét. 1765-ben Hrušsóban Nyitra-megyében kisebb hatalmaskodást követett el s a rámért két havi börtön-büntetés elől szökött meg Lengyelországba.³⁾ A kanczellár mindamellett

¹⁾ Öcscséhez 1777. jul. 6-án intézett levelében azt írja, hogy Ó Flge a császárné különösen fog rá ügyelni. (Emánuel ekkor a Siskovich-ezredben szolgált.) Ne lépjön idegen szolgálathba. „A jövő hónapban levelet fogok írni miattad expré Ó Flgénék, a ki erre nekem legkegyelmesebben engedélyt méltóztatott adni.“ Jókai i. m. 386—7. l. Ez arra utal, hogy B. a bécsi udvarral Mercy révén összeköttetésben állott. A levél önerzete, hangja, ellentétben áll azzal a körülmenynnyel, hogy éppen akkor folyamodik kegyelemrétt. Még el sem engedték büntetését s már is protegál. Mindamellett bizonyos, hogy Bécsben az udvarnál hatalmas jókarói voltak.

²⁾ M. k. udv. kancz. lt. 1777: 5293. sz.

³⁾ Benyovszky M. emlékirataiban azt állítja, hogy atyafiai kiüldözlék.

megadhatónak tartja a kegyelmet s azt javasolja, hogy a kegyelmi levelet Mercy párisi követ kézbesítse neki. A legfelsőbb jóváhagyást nyert fölterjesztés szövege a következő:

„Allerunterthánigste Nota!“

Euer Majestät geruheten über die hier anverwahrte Bittschrift des in königl. französischen Diensten dermalen stehenden Benyovszky, so auf jenen Fall als er in sein Vaterland wieder zurückkommen sollte, den Allerhöchsten Schutz und Gnad von Euer Majestät ansuchet. ein Auskunft und dieselbe begleitendes Gutachten von mir Allerhöchst zu verlangen.

Damit also Euer Majestät näher bekannt seyn möge sowohl der Ursach als wie auch die Art, warum nämlich und wasgestalten gedachter Benyovszky die kaiserl. königl. Erbländer verlassen hat? So habe nicht umhin lassen können, den ganzen Fürgang der Sache umständlich vorzulegen und zwar:

Anno 1765 ist durch den damaligen Obergespann des Neutraer Comitats einberichtet worden, dass eben dieser Benyovszky ein Sohn des Samuelis Benyovszky in Begleitung eines ewangelischen Advocaten in ein gewisses Ort Hrussó genannt,¹⁾ welches ein gewisser Berthalanffy von dreyen Jahren her ganz ruhig besessen hat, gekommen sey und allda von den dasigen Innwohnern, welche ewangelisch seyn, sich auch ewangelisch zu seyn vorgegeben habe, obschon er von catholischen Eltern gebohren werden sey. Unter den Vorwand hernach, dass er auf das gedachte Ort ein rechtmässigen Anspruch habe, hat er selbes gewalthätig occupiret, das Volck und die Innwohner bis auf die Gränze des Territorii begleitet, alldorten Wachten ausgestellett, den Wein in denen Kellereien, die Frucht in denen Grüben eigenmächtig verzehrt und obwohlen ihme durch den zu Untersuchung und Beylegung dieses aufrührerischen Unternehmens von Comitat ausgeschickten Stuhlrichter alle fernere via facti sich anmassende Unternehmungen verbitten, er aber von dem Orte abgeschaffet worden sey: deme ohngeachtet dannoch nicht nur des Stuhlrichters seine Ermahnungen und Verbott ausser aller Acht gesetzt, sondern sogar auch dem Berthalanffy mit dem Tod gedrohet und vielmehr dem Stuhlrichter auf eine verächtliche Art geantwortet hat, dass er weder von dem Ort abweichen, noch die ausgestallte Wachten widerrufen und aufheben wolle.

Worauf also dem Comitat Allerhöchst anbefohlen werden, damit er alsogleich ihm Mauritio Benyovszky und seinen Advocaten in Allerhöchsten Namen alle weiteren Gewalthätigkeiten auf das schärfeste

¹⁾ Szálé Pál.

verbieten und von dem Ort Hrußó abschaffen soll; soferne er aber diesen Allerhöchsten Befehl sich nicht unterziehen sollte, so soll er allenfalls auch eingezogen und mit der Fiscal-Action belanget, der diessfällige Process vor der Execution eingeschicket werden; gleichwie es auch geschehen, dass der Process wider ihme errichtet und Anno 1767 mittels der Hungar. Staathalterey eingeschicket worden sey. Nachdem also die Sentenz, vermög welcher er Mauritius Benyovszky auf ein zweymonatlichen Arest verurtheilet warden, auch von hieraus Allerhöchst bestätigt werden, so hat er sich derauf, wie man nach der Hand vernommenen, in Pohlen hinein geflichtet.¹⁾

Und in diesen bestehet der ganze Umstand, welcher ihm Benyovszky veranlasset hat, mit Hindannlassung seines Vaterlandes fremde Gränzen anzutreten. Aus diesen geruhen sodann Euer Majestät allergnädigst zu ersehen, dass er aus keiner andern Ursach sich flüchtig gemacht habe als weilen er die ihm auferlegte Straf des Arrests entgehen hat wollen, das Verbrechen aber, welches diese Straf nach sich gezogen hat, in blossen widerrächtlichen Gewalthärtigkeiten, welche er wider ein privatum ausgeübet hat und welche auch üble Folgerungen nach sich ziehen hätten können, bestünde. Weshalben also bloss von Euer Majestät Allerhöchten Milde abhangen wurde, ob ihm Benyovszky die angesuchts Allerhöchste Gnade in sein Vaterland einstens wieder zurückzukommen können angedeyhen lassen wollen? Und sollten sich Euer Majestät dazu Allerhöchst geneigt finden, so kunten die Grationales, welche nach erhaltener Allerhöchsten Resolution gewöhnlichermassen ausfertigen lassen werde, dem in Paris anwesenden k. k. Potschafter Grafen v. Merci von mir überschiket werden, damit er selbe dem mehrgedachten Benyovszky im Allerhöchsten Namen einhändigen oder übermachen soll. Wien, den 15-ten 8-bris 1777. Eszterházy. — *Placet*, a királynő irása.“

Az udvari kanczellária e fölterjesztésére a királynő 1777. okt. 17-én megadta a kegyelmet Benyovszky Móricznak, földozta a rá kiszabott büntetés alól s mindkét nembéli leszármazottjainak azzal a kikötéssel adta vissza az előbb élvezett szabadságot, hogy az ural-

¹⁾ Benyovszky Móricz biographusának ez írányban Nyitra-megye levéltárában s az orsz. levéltár helytartótanácsi és táblai osztályában kell kutatnia. Romhányi János nyitra-megyei főlevéltárnok szives közlése szerint az inquisitioek elenhusában a következő bejegyzés olvasható: Bertalanfy Aloysis pro parte contra Mauritium Benyovszky ratione patrataram tempore executionis excessuum. 1766. VII. fasc. 448. Meg van az 1766. decz. 10. fölvett tanúkihallgatási jegyzőkönyv is. Ebből Benyovszky-nak Bertalanfy Alajos kosztolányi curiájában elkövetett kisebb excessusáról van szó. Az eset részleteinek kiderítése Benyovszky M. életrajzirójának lesz feladata.

kodóház irányában hivséggel fog viseltetni s azontúl nem vándorol ki többé.¹⁾

Mikép alakultak ügyei Párisban, történt-e s mennyiben feladás ellene madagaszkári dolgai miatt s mi adta meg hazatérésére a közvetetten okot, arra esak a párisi levéltárak adhatnak kellő felvilágosítást. Azt sem tudom megállapítani, hogy Benyovszky Móricz élt-e az alkalmmal s azonnal visszatért-e? Franczia szolgálatát illetőleg miben állapodott meg francia tengerészeti fohatoságával, adatok hiján — az itteni levéltárak alapján legalább — nem állapithatom meg, de mindenből föltetszik, hogy jövőjét itthon akarta megalapítani.

Első dolga volt, hogy grófságért folyamodott. Bizonyára nem tette volna, ha nem bízlatják s az előterjesztésre jogosult udvari kanczellár ez irányban intést nem kap. Kitetszik ez a körülmény abból a felterjesztésből, mely grófsága ügyében a királynő elé került. Azt írja a kanczellár, hogy Benyovszky „nem igen dicsékedhetik a baza és a trón körüli érdemeivel, a grófsághoz nincs kellő módja s a felség akarata ellen lépett idegen szolgálatba, de mert ezt szükös körülményei miatt, adósságaitól kényszerítve tette s szövetséges hatalomnál állott szolgálatba s ezt ösi javainak visszaváltásával s újak vételével az országba juttatja s a felség netalán a *kanczellária előtt ismeretlen politikai okokból* óhajtja a rangemelést: az ügy eldöntését a felség kegyelmére bizza.”²⁾

Így csak az a hatóság ír, a mely eleve tudja, hogy az illető kérését felsőbb helyen már elhatározták. A királynő — s itt megintcsak II. József szószólását kell gyanítanunk — megadta neki a grófi címet, rangot. A diploma általánosságban beszél Benyovszky öseinek érdemeiről, az ő kiváló személyes tulajdonságairól s a „dolgok intézésében tanúsított különös ügyességéről. Kelte: 1778. apr. 3.”³⁾

Megjegyzendő, hogy az immár gróffá lett Benyovszky Móriczot állását illetőleg itthon francia brigadérosnak tekintették.

II.

Gróf Benyovszky Móricz megkegyelmeztetése után itthon 1778-ban katonai szolgálatba lépett. Nem lévén célom sem regényes múltja részleteinek a földerítése, sem életrajzának a megírása, nem akarok a

¹⁾ A kegyelmi levelet díjtalanul állította ki az udv. kancz. 1777: 5868. Horányi a Nova Mem. I. k. közli.

²⁾ Pauler Gyula szives közlése.

³⁾ Orsz. Itár 1624/1778. Liber Regius 51. sz. 45. l. A címer leírása a M. Nemz. Zsk. 41. l. A szokásos taksa felét elengedték Benyovszkynak. A Nemzetg. Szemlében Wurzbach nyomán tévesen állítottam, hogy a grófi rangot a bajor örökössüdési háborúban szerzett vítezi érdemekért kapta. Akkor már gróf volt.

bő Benyovszky-irodalomra¹⁾ kitérni. Csak azt kell constatálnom, hogy életrajzának megírói itthoni működéséről nem tudnak s csak annyit mondanak, hogy itthon nem boldogult, visszasiet Francziaországra. Ha megemlítem azt a kontroverziát, hogy egyfelől a gróf saját állítólagos diktátuma után születési évét 1741-re helyezik biografusai, másfelől Jókai Mór az anyakönyvi kivonat értelmében 1746-ra teszi azt, ezt csak katonáskodása egyes fázisainak megmagyarázása czéljából teszem. Életrajzírói közül az egyik — Hirtenfeld²⁾ — azt állítja, hogy atya lovassági tábornok volt. A seregben abban az időben csak egy Benyovszky szolgált, aki 1740—1744-ig az 1748 fölöstlatott Triphuszárezrednek volt a parancsnoka.

Benyovszky emlékiratai első kiadásának bevezetésében elmondja a kiadó, hogy 1741. születvén, már 15 éves korában mint hadnagy, 1756 és 1757 részt vett a héteves háborúban. Minthogy azonban Benyovszky 1746. szept. 20. született.³⁾ nem kell sokat bizonyítgatnunk, hogy 10—11 éves korában hadnagy nem lehetett s így ez az állítás nem való. A hadi levéltárból egyébként a hadnagyi szolgálatot nem is lehet megállapítani, míg annak a csapatnak nem ismerjük az állomány-kimutatását, a melyben az illető szolgált. A hadnagyokat akkor ugyanis az ezredtulajdonosok neveztek ki, a hadi tanács iratai tehát erre nézve nem is adhatnak fölvilágosítást. Benyovszky Móricz 1756/7 szolgálatának egyébként sincs nyoma.

Benyovszky leveleiből kitetszik, hogy 1778. nyarán (jul. 12.) Boulogneban Páris mellett hat hétag betegen feküdt. Azt írja,⁴⁾ hogy a francia szárazföldi csapatok létszámába tartozik s nem alkalmazták

¹⁾ A gr. Benyovszky irodalom anyagról dr. Jankó J. Századok 1891, 718. 797. Benyovszky emlékiratainak legújabb kiadása. Századok 1894. 448. l. Erre Kropf Lajos kritikai megjegyzései u. o. 646. l. és u. a. Benyovszky Móricz Lengyelországban. Századok 1897. 810. l.

²⁾ Oest. Mil. Conv. Lexicon. I. 361. Ez alkalommal megköszönni tartozom a cs. és kir. hadi levéltárnak kérdéseimre adott kimerítő fölvilágosításait. A mi új van előadásomban, az nem az én munkám, hanem a levéltár derék előadójáé.

³⁾ Benyovszky Móricz keresztlevelét illetőleg megjegyzem, hogy Kubicsék Ferencz verbói plébános szíves volt azt nekem megküldeni. Keresztlevele a verbói rk. anyakönyv V. k. 33. lapján olvasható.

Születési éve: Millesimus septingentesimus quadragesimus sextus 1746. Septembris 20.

Neve: Mauritius, Matheus, Michael, Joannes — masc. leg.

Szülei: Illitus Dominus Colonellus (tehát nem tábornok) Samuel Benyovszky et Rosa Baro. Révay rC.

Hely: Verbó.

Kereszszülei: Ocskay Mihály és neje sz. Révay Teresia Ocskón r. C.

⁴⁾ Jókai i. m. 390 l.

a tengerészetről. Nem nyilván tehát tere, a felséghöz (XVI. Lajoshoz) folyamodott, hogy engedje meg neki a Csehországban folyó háborúban való részvételt. Levele szerint ezt már tudatta is II. Józseffel. Váhami hírének kellett lenni, hogy alkalmazni fogják, mert augusztus havában (22.) már Strassburgban van.¹⁾ Azt írja, hogy francia tiszti fizetését is megtartotta. Megérkezését titokban akarja tartani s arra kéri öccsét, hogy csak a felséggel és Lascy tábornagygyal tudassa megérkezése híret. Egyenesen Bécsbe indül.

A bajor örökösödési háború már javában folyt. Ez apró csatározásokból álló hadjáratnak a cseh-porosz határ mentén volt a színhelye. Részt vett benne a 2-ik számú karabélyos ezred, a melyben akkor B. öccse Emáuel is szolgált.²⁾ A császár Lascy és Hadik tábornagyokkal már apr. hava óta Csehországban tartózkodott. Benyovszky Móricz Bécsbe érkezése után szeptember 14-én a harcztérre sietett³⁾ s öccsese ezredénél tartózkodott Königgrätz mellett. Itt érte a tényleges császári ezredesek számába történt kinevezése. Ugyanis 1778. szept. 26-án II. József a következő gr. Hadik tábornagyhoz intézett kézirattal⁴⁾ kinevezte a Székely (ma 11.) huszárezred második ezredesévé.⁵⁾

Lieber Feldmarschall Hadik! Ich habe den in französischen Diensten gestandenen Brigadier Benyovsky in Ihre Majestät Dienste aufgenommen als Obersten, bei dem Szekler-Huszaren-Regiment und weise ihm die ganze Oberstens Gage und Portionen, die Tafelgelder allein ausgenommen, an, welches Sie also gleich von hier aus expediren werden, damit er ehestens zur Anstellung gelanget, da er wirklich *allhier* bei seinem Bruder, der im 2. Carabinier-Regiment angestellt ist, sich befindet.

Gitschin, den 26. Sept. 1778. Joseph Corr. m/p.

A hadi tanács Bécsből 1778. okt. 1. a következő intézvénnyt⁶⁾ küldötte Benyovszkynak:

P. P.

„In Gnaden anzufügen: Wasmassen Allerhöchst gedacht Ihre Majestät

¹⁾ U. o. 391—2. ll.

²⁾ a 8. lap 1. jegyzete.

³⁾ Jókai i. m. 394. l. Benyovszky 1778. szep. 13. kelt levele.

⁴⁾ Cs. és k. hadi Itár. H. K. R. 1778. G. no 6798—3—2386/l. V. ö. G. Amon: Geschichte des k. k. 11. Huszaren-Reg. Wien. 1878. nem épen jeles munkájával is.

⁵⁾ Ezredparancsnoka akkor Rappolt Ferenc volt. Ugy látszik, azt remélte, hogy mindenjárt tábornokká fogják kinevezni. Erre vall 1778. okt. 19. levele, melyben azt írja öccsének: „Azt is megírtam neked, hogy ne akadj fenn rajta, a miért nem lettem mindenjárt tábornokká. Igy tetszett a mi legkegyelmesebb Urunknak és én se bánom, hidd el, hogy keveset fogok veszteni általa.” Jókai i. m. 401 l.

⁶⁾ H. K. R. 1778. G. No. 6778—3—2386/l.

denselben in huldreichster Erwägung der von ihm angehoffst werdenden guten Dienste und in seine Person setzenden Vertrauen zu Dero k. k. Obersten en second bei dem Szekler Husaren-Regiment vermög der unter Allerhöchster Signatur ausgefertigten Patente zu ernennen und ihm Herrn . . . die ganze Oberstens-Gage exclusive der nur allein den Obersten und Regiments-Commandanten gebührenden Tafelgelder, dann die charaktermässigen Portionen vom 26. des vorigen Monats September zu verwilligen allergnädigst geruht haben.

Welche Allerhöchste Gesinnung ihm Herrn . . . zur Nachricht und guten Versicherung bekannt gemacht wird.“

Ugyanesak ez értesítéssel kapesolatban kelt a királynő nevében kiállított ezredesi pátens, melyben Benyovszky „in mildester Anbetracht der Uns angerühmten guten Eigenschaften, dahero aus dem in dessen Person setzenden Vertrauen zu Unserem kk. Obersten zu Pferd allernädigst stb.“ kineveztetik.¹⁾

Benyovszky azonban alig egy hónapig szolgált második ezredesi minőségében, minthogy Rappolt Ferencz az ezredparancsnok már nov. 2-án nyugdíjba ment s 1778 nov. 13-án kelt rendelettel gr. Benyovszky Móricz lett az ezred parancsnoka.²⁾ Katonai szolgálatáról — a menyenyiben egyéni bátorságról, a vett parancs gyors, pontos teljesítéséről van szó — csak dicséretest jegyeztek fel. 1778 okt. 17. két divisio Székely-huszárral Friedrichswald felé nyomulván, visszasorítá az ellen-séget. Kitüntette magát, mikor a b. Jaquemin Henrik lovassági tábornok vezérelte hadtestet a glatzi határ felé vonulásá alkalmával fedezetkép kísérte.³⁾ Huszáros bravurt fejtett ki, midön Wurmser 1779 jan. 18. Habelschwertet és Ober-Schwedeldorf megtámadta 822 foglyot ejtett.⁴⁾

¹⁾ U. o. 3—2386/1.

²⁾ G. No. 7592—3—2694. Fizetését decz. 1. folyósították. 1778. okt. 10. leveleben örömet fejezte ki e fölött s abban reménykedik „hogy ō cs. felsége engem a legközelebbi hadjárat megindításakor külön alkalmazásban szándékozik használni.“ Jókai 406—8. ll.

³⁾ Cs és kir. hadi ltár, 1778 okt. 9. Jaquemin 1778 okt. 23. és 28. kelt jelentései. Feldacten.

⁴⁾ A harcztérről irott levelei 1778 okt. 13, Glatz (Hummelschloss) okt. 16 (Ő Felsége megijérte nekem, hogy engem mielőbb meg fog vigasztalni, addig is egy csapat vezényletét bizta rám.) Okt. 16-án Wunsch porosz tábornok tábortárt verte föl s noha annak ágyúi voltak, egy zászlóaljat kivert s ō maga egy emberét sem vesztette el!. Okt. 19. Erősen requirál és sarczol Glatzban. Hat poroszt elfogott. Decz. 10. Nouschloss. Elő-örsön ván. Állítólag irigylik. II. József így nyilatkozott: „Az én székelyeim Benyovszky alatt mindenre képesek lesznek.“ Decz. 23. Sziléziaiba küldik előörsre. 1779 márcz. 16-ig nincs levele, ekkor Neuschlossban van. Ápr. 24-én már Hofból ír: „az értesítést már megkaptam, hogy meg fogok szabadíttatni az ezredesi igától.“ Ekkor Barco b. altábornagyhoz volt beosztva. Levelei Jókainál i. m.

Ez alkalommal Benyovszky riasztá fel az ellenséget. Mária Terézia napján (okt. 15.) fényes nappal belovagolt Wunsch pórósz generális tábora ába s egy embere sem veszett oda. Valami nagyobb dicsőségre azonban nem sok alkalom nyílt. A háború véget is ért 1779 máj. 13-án a tescheni békével.

Egy nappal a békekötés előtt kelt II. Józsefnek b. Caramellihez intézett következő kézirata :¹⁾

„Lieber General Caramelli ! Bei anhitzo erfolgendem Frieden verlangt sich Oberst Benyovszky von Szekler-Huszaren dabei nicht länger angestellt zu bleiben. Sie werden ihm also mit Bezeugung Meiner, wegen seiner geleisteten Diensten und bewiesener Rechtschaffenheit geschöpften Zufriedenheit, mit *Beibehaltung seines Obersten Titels* und Gage, jedoch ohne Tafelgelder, ausser dem Regiment mit Tragung der Armee-Uniform und Vorbehaltung ihn bei sich ereignenden Gelegenheiten verwenden zu können, seinen Austritt vom Regiment bedeuten.“

Wien, 12/5 1779.

*Joseph m. p.
Corregens.*

E kéziratból kitűnik, hogy Benyovszky nem sokáig állotta az aktív katonai szolgálatot. Kitűnik azonban az a figyelemremélő körülmeny is, hogy Benyovszky, a ki minden össze hét hónapig s 12 napig teljesített tényleges katonai szolgálatot, megtartotta ezredesi rangját, fizetését s voltakép teljes fizetéssel helyezték át a várakozó állományba.²⁾ Ez a kitüntető, helyesebben kivételes bánásmód egyenesen azt bizonyítja, hogy vagy a császárnak magának volt valamelyes szándéka Benyovszkyval, vagy Benyovszky terveit oly hasznosoknak vélte, hogy azokat a maga részéről ily formában segílyezte. Benyovszky megválván a sergentől, Bécsbe ment. Aug. 4-iki levelében³⁾ írja: „Ö Flge engem Fiuméba akart alkalmazni, aztán valamely követségnél, végre Ö Flge jóvoltából mielőbbi előléptetésre és alkalmazásra kiszemeltetvén, szabadsággal hazamentem.“ A francia miniszterium juliusban — írja B. — visszahívta, de József császár, kinek a levelet bemutatta (aug. 3.) nem ereszette s nem sokára tábornoksággal fogja megvigasztalni. Ebből azt gyanítja, hogy Ö Flge „valamely különös alkalmazásra“ tartja fenn öt, hiába hivatkozott Franciaországban lévő vagyoni érdekeire, nem ereszette el.

¹⁾ H. K. R. 1779. G. no 3294—3—1390.

²⁾ Benyovszkyval a császár elhatározását 1779 máj. 14. 3294. sz. udv. had. tanácsi rendelvénnyel tudatták.

³⁾ Jókai i. m. 415—6 ll.

Benyovszky levelének ez az előadása nem felel meg a tény-állásnak. Követségről, táborkostról szó sem lehetett. Megengedem, hogy József császár kedvetlenül fogadta Benyovszky kérését, — „L'empereur . . n'aimoit pas qu'on quittât son service“, írja róla Weber¹⁾ — nehezen is adogatott távozási engedélyeket. Ez esetben is úgy lehetett. Miket képzelt azonban Benyovszky, az mellékes, de nem igaz, hogy II. József nem ereszttette el Francziaországba. Az ellenkezje igaz. Mert Benyovszky megkapta az engedélyt s 1779 nyarán már Párisban volt. Ügyeinek rendezése azonban nem haladt előre, mert a király miniszterei csak halogatták az ő dolgát.

E kétséges állapotában egyenesen a császárhoz fordult Benyovszky. Párisból okt. 13-án azt a kérelmet²⁾ intézte hozzá, hogy Mercy a követ, pártolja érdekeit a francia minisztereknél. Folyamodása így szól :

Sir !

Votre Majesté Imperiale m'aïant gracieusement permis de faire un voyage en France, pour recueillir ma fortune et ma propriété, j'ai fait ce voyage, mais je n'ai pu rien effectuer jusqu'icy. Les ministres du roi me rejettent d'un delais a l'autre, et il est certain que sans l'appui de Votre Majesté Imperiale, je me verrai priver de ma fortune. C'est pourquoi me jettant a ses pieds, je la supplie de vouloir bien ordonner gracieusement a son ambassadeur de suivre cette affaire de mon interest.

De Votre Majesté Imperiale

Paris le 13 8-bre 779.

le tres humble et tres fidel sujet

Comte de Benyowszky.

II. József különös jóindulatát bizonyítja, hogy Benyovszkynak ezt a kérelmét a lehető legkedvezőbb módon intézte el, a mennyiben 1779. nov. 15-én Kaunitz herczeg államkancellárhoz a¹⁾ következő kézjegyet intézte :

„Lieber Fürst Kaunitz ! Aus dem nebenstehenden Schreiben werden sie mit mehrerem ersehen, was der Graf Benyowsky eigentlich für ein Gesuch darinnen äussert ; wenn es ohne grossen Impegno thunlich seyn könnte, dass sich der Graf Mercy für den Benyowsky verwendete, so ist mir ganz lieb, wann sie denselben hizu anweisen wollen.“

Wienn, den 15. November 779.

Joseph Corr.²⁾

¹⁾ J. Weber: Mémoires concernant Marie Antoinette. Londres. 1804. I., 64. l.

²⁾ Mindez adatok a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban.

Kaunitz e parancsnak nov. 11-én Mercynek adott utasításában eleget tett s Benyovszky gróf ügyét a legfelsőbb parancs következtében melegséggel ajánlotta figyelmébe.¹⁾

Mercy már decz. 1-én²⁾ jelentette Kaunitz herczegnek, hogy Benyovszky ügyei az ö közbenjárása következtében kedvező (a nélkül, t. i., hogy kötelezettséget vállalna érette) fordulatot vettek. Egyébként Mercy jelentésében megemlíti, hogy már a legf. parancs vételle előtt is pártoltja Benyovszky ügyét. Igen valószínű, hogy Mercy a gróf régi párisi ismerőse lévén, terveinek, vállalatainak, söt személyének nagy pártfogója volt. Ezen a révén II. József környezetének, söt Kaunitz herczegnek is a rokonszenvét, érdeklődését sikerült felkölteni maga iránt.

Miképen végezte Párisban dolgát Benyovszky, sikerült-e neki s mennyi pénzt folyóvá tenni, arra ismét csak a francia levéltári anyag adhat fölvilágosítást.

1780 elején gr. Benyovszky ismét Bécsben van s ekkor kezdődik, ha szabad ugyan így neveznem, az ö kereskedeleml-politikai működése, mely nemcsak az ö élete történetének fontos lapja, de kereskedelmi vállalataink egyik érdekes frázisa lévén, teljes figyelmet érdemel.

Igaz, hogy gr. Benyovszky Móricz magán levelei ez időből nem állanak rendelkezésre. Meglehet, hogy végkép elvesztek.

Így csak a közlevéltárakban örzött beadványokat s azoknak az elintézését közölhetem. Mindez csak váza annak a rövid ideig tartott, de széjjel ágazó működésnek, melyet Benyovszky itthon kifejtett.

III.

A XVIII-i k század hetedik évtizedének a vége a mi monarchiánkban is kedvezett a kereskedelmi vállalkozásnak. Ismert dolgokat kellene megismételnem az átalános okok elősorolásával. Kétségtelen, hogy II. József impulsív, mindenre kiterjedő figyelme indította meg azt a forrongást,

¹⁾ Kaunitz Mercyhez. Bécs 1779. 17/XI: „Es geschah auf eigenen a. h. Befehl des Kaisers M., dass ich E. E. die Angelegenheit des in Paris anwesenden H. Grafen v. Benyovsky zur bestmöglichen Unterstützung, so viel es ohne grossen Impegno thunlich seyn dürfte, nachdrückksamst empfehle. Worin die Sache eigentlich bestehe, wird ernannter Herr Graf f. f. selbst persönlich erläutern, und die dienstsamste Art, ihm hierin nützlich seyn zu können, muss ich der eignenen erlauchten Bestimmung überlassen.“

²⁾ „ . . . habe ich übrigens unermangelt . . . auch die bereits schon zuvor angefangene Unterstützung der Angelegenheit des H. Grafen von Benyowsky mit so gutem Erfolge fort zu setzen, dass dieselbe nummehr einen günstigen Anschein zu gewinnen anfängt, indem Mr. de Satine seinen ersten Commis ernennet hat, um mit einem der besten Freunden des ernannten Grafen die Sache zu untersuchen, und zu berichtigen.“

mely egyfelöl a kivitel, másfelöl a merkantil érdekek előtérbe helyezésével megindult. Az ő befolyásának köszönhető Fiume reincorporációja is,¹⁾ mely Magyarországnak utat nyitott a tengerre. 1776—1780-ig tartott a különféle burreaukratikus szervezetek bonyolódott illetékességenek a végleges megállapítása. Az éjszakamerikai függetlenségi harcz nálunk is felkölté a világforgalomban való szereplésnek nem a vágyát, de az abban való részesedésnek bizonyos szerény kivánságait. A fiumei koronányzóság, de meg a helytartótanács s az udvari kanczellária Bécsben még az akkor megkötött helyzetben is, mikor az állami kanczellária, az udvari kamara, a hadi és államtanács minden nagyobb magyar dolgot megállítottak, vagy megakadályozhattak — nekem legalább úgy tetszik — frisebb szemmel, nagyobb expedítivitással intézték a dolgokat. A magyar kanczellária, ha neki tetsző indítvánnyal volt dolga, mindig pártolólag szólalt föl s az egyes nehézségeket eloszlatni igyekezett.

Gr. Benyovszky Móricz Párisból hazatérte után, azonnal fölismerte a helyzetet s megérezte kinél s mily irányban kezdhet olyanfélé válلالatba, mely csapongó természetének megfelelt. Vállalkozó szellem és kedv nagy mértékben volt benne. Kétségtelen, hogy a *mi monarchiánk* külkereskedelmi színvonalát tekintve, a világított ezredest — még ha kalandoz utazásait nem is tette meg — okvetlenül meg kellett hallgatni s tervezet komolyan venni. Az osztrák burreaukrácia alaposan dolgozott, de irtózott az újítástól, a magyar megkötött hatóságoknak még nem volt meg a terök, ahol alkothattak volna. Az egy Kaunitz herczeg volt az, aki nagy tekintélyével kivihetett egyet-mást, azonban ő sem birt azzal a passív ellenállással, mely a fölmerülő — igaz, hogy néha czél-talan — tervékkel szemben kifejtve lett.

Gr. Benyovszky, a mint 1780. elején — tán febr. hó elején — Párisból visszatért, elhatározta, hogy tapasztalatait itthon fogja értékesíteni. Egész sorozatát írta meg tehát a monarchia és Magyarország tengeri és kiviteli forgalmának fejlesztésére irányuló konkrét emlékiratoknak. Ezeket 1780. március elején József császár és tényleges corregens elé terjesztette, aki azután az egész munkálatot áttette jelentés tétele cíjjából Kaunitz hg. államkanczellárhoz. Ez emlékiratok között első sorban kell megemlítnem Benyovszkynak azt a tervét, hogy haditengerészettel kell alapítani. 1780 márcz. 3-án kelt beadványában kifejti, hogy a monarchia kereskedelme rendkívül sokat szenvéd ama bizonytalan állapot következtében, mely a barbareszk (tunisz—marokko—

¹⁾ Ezt a kérdést Károlyi Árpád fogja földeríteni. Itt — az ő szives engedelmével — csak utalok e körülmenyre.

algiri) kalózok meg nem fékezett garázdálkodásának a folyománya. Haditengerészetet kell alapítani, biztosítani a kereskedelmet. Csak így lehet azt megvédeni. Ez a theoretikus része a beadványnak.

A gróf felajánlja tapasztalatait, szolgálatait e célra. Adjon neki a császár egyszerre 500,000 frtot s azontul évenként 45,000 frtot a fenntartásra s ö kötelezi magát, hogy a hajóhadat fejleszteni fogja. A francia-angol háború kedvez a fölállításnak, azoknak kölcsönös feltékenysége csak előmozdítja a czélt.

Tervezetének élén a tervezett hajóhadnak részletes kimutatását és költségvetését is beterjeszti. E szerint 19 tengeri hajót tervez 320 ágyúval. A hajó legénysége: 1242 embert s 288 tengerész katonát számít. A költség: 460,000 forint. A tervezet szövege:

I. 1780 márcz. 3. Haditengerészet tervezete.

Prospectus pour former une marine pour le service de Sa Majesté impériale.

	Canons	Canons	Coustera	Equipage	Soldats
1. Vaisseau de guerre de	60	60	102,000 fl.	320	60
2. Fregattes de	32	64	97,000 „	300	60
2. Fregattes de	26	52	82,000 „	260	40
2. Kuites de	20	40	69,000 „	136	26
2. Costers de	8	16	23,000 „	54	12
2. Chasse maréo de	6	12	16,000 „	28	12
4. Brigantins de	16	64	64,000 „	112	60
2. Canoniers de	4	8	4,000 „	18	12
2. Batteaux du port	2	4	3,000 „	14	6
19. Batimens de mer			320 = 460,000 fl. =	1242 =	288

L'utilité de la quelle, il peut etre a Sa Majesté Imperiale l'établissement d'une marine, est fondé sur l'assurance du commerce de ses sujets ; qui suffrent trop par les depredations des Barbaresques, avec lesquels on ne scauroit lier aucun taitte — tant qu'on ne se mettra point en Etat de reprimer, et de punir leurs insolences. Sa Majesté Imperiale n'aura que se fair representé les griefs, et plaints des commerçants ; elle sera dabord instruit que la crainte des Barbaresques, entraîne un decouragement, sans lequel le commerce de la Mediterannée, et celui des Echelles d'Europe en Europe, augmenteroit naturellement, près d'un million par année — dans la circulation du numerair.

Par l'établissement d'une marine Sa Majesté encourageroit les speculations, et expeditions des armateurs particuliers de ses sujets ; telle verroît bientost encore des armateurs étrangers se mettre sous la

protection de son pavillon ; et contribuer ainsi a l'augmentation de ses richesses et ses forces.

Un avantage particulier encore resulteroit par l'establissement d'une marine, dans le cas d'une guerre contre les Turcs, et ce seul merite quelques sacrifice.

Aient etablie sur de tels points la necessité de former une marine, le peû de lumiers, et connoissances que j'y ai aquis dans cette partie me portent de mettre sous les yeux de mon souverain, mon maître la proposition suivante ; je proteste, que je n'ai d'autres vües, que de me rendre utile a son service, en emploiant, mon temps, mon zèle, mes connoissances, et mes facultés. Je porte mon assurance encore que je ne hazarde rien dans ma proposition l'ajant etablie sur un calcul proportioné. La voicy !

Que Sa Majesté imperiale daigne m'accorder un fond de 500,000 fl un fois pour toujours ; 45,000 fls chaque année pour l'entretien de la marine, — avec ces seuls moyens, je m'engage d'establir, et d'entretenir les batimens indiqués de l'autre costé, de les faire naviger, et d'augmenter d'une anné a l'autre leur nombre.

Les deux puissances belligerantes fournissent l'occasion la plus favorable a Sa Majesté Imperiale pour former une marine ; la France ayant etablie pour base de sa declaration, qu'elle ne souhaite rien plus ardemment ; que le benefice d'un commerce de concurrence a tous les nations, ne sçauroit démentir cette supposition, et les Anglois de leurs part pour ne pas accreditér l'insinuation de la France, laisseront fair tranquillement aujourd'hui, ce qu'ils n'envisageroient qu'avec jalousie dans un autre temps

Vienne le 3. Mars 1780

par le très fidèle, et très humble sujet

Comte de Benyowszky.

Ez általánosságban mozgó tervezetet azonban kiegészítí a tervezett cs. haditengerészetről alkalmazandó egyének létszám- és fizetési táblázatával. E szerint a személyi kiadás (élelem, mérföldpénzek stb.) 170,120 frtot tenne, a miből a kért 45,000 évi állandó tételet levonván, marad fedezetlen : 125,120 frt. Ő a befolyó jövedelemből (a kereskedők által — 10 tonnánként 3 frt — fizetendő biztosítási díj a fedezetért stb.) 193,000 frtot remél s így maradna 67,880 frt a fejlesztésre. Reméli, hogy a külföldi kereskedőktől, ótalom, illetőleg védelem címén fizetendő összegek alapján mégegyszer annyira tehető ez a téTEL.

2. Létszám-kimutatás, költségvetés.

Etat des individus composant le corps de la marine Imperiale.

		Chaqueun fl.	Par an fl.
1	Cheff d'escadre commandant de la marine	4000	4000
2	Capitains des vaisseaux	2000	4000
2	Capitaines des fregattes	1200	2400
6	Lts. des vaisseaux	800	4800
6	Enseignes de vaisseaux	500	3000
6	Lts. des fregattes	400	2400
12	Gardes de pavillon	300	3600
3	Capitains de Ports	600	1800
2	Offrs maitres constructeurs ayant rang des Lts des fregattes	800	2400
3	Offrs ingenieurs de la marine avec le rang des Lts des fregattes	800	2400
3	Chyrurgiens majors de la marine	400	1200
3	Aumoniers	300	900
3	Pilottes cottiers	300	900
12	Pilottes des vaisseaux	150	1800
24	Pilottin	60	1440
12	Maitres d'équipage	90	1080
24	Ctres maitres	60	1440
6	Chyrurgien aide majors de la marine	200	1200
12	Tonnelliers	60	720
12	Voiliers	60	720
6	Armuriers	60	360
12	Mtres Canoniers	60	720
260	Matelots	20	25,200
Laugmentation de la solde des dits equipages a la mer		20	25,200
La nourriture des dits equipages a la mer a 8 kr. p. jour			59,520
Suplement aux offrs mariniers p. la nourriture 3 kr. p. jour			2160
La table des offrs a la mer 1 fl. p. jour			14,760
Somme total de la depense p. année			170,120
Ne percevant que la somme de 45,000 fls par anné			<u>45,000</u>
Il faut que je pourvois sur les droits d'assurances, fregattes, depost et commissions la somme			<u>125,120</u>

Detailles de l'oeconomie de la marine.

	fl.
Les droits d'assurance et de convoi a 3 fl. p. 10 Tonne	46,000
Ancreage et apparaillages	12,000
Les frettages de 3200 tonne a 30 fl. p. tonne	96,000
La solde des equipages et emplois a la mer a la charge des Fretteurs	<u>39,000</u>
Somme total du produit oeconomique	193,000
Deduction fait des depenses de l'autre costé	<u>125,120</u>
Beste pour le radoub et Pouvrages de la marine	67,880

NB. Outre ce prospectus se prestant aux intérêts des commerçants étrangers, et en embrassant différents branches par soi mem on se mettra en état de doubler ces bénéfices.

Le Cte de Benyowszky.

Hogy tervezetét plastice is föltüntesse és szerves munkálatot adjon, melyet a tárgyalás alapjául lehet venni, egyúttal beterjesztette:

3. a tengerészeti csapat szolgálati szabályzatát (teng. rendtartás);
4. a tengerészeti belszervezeti szabályzatot s
5. a hajólegénység fogadásának és szolgálatának szabályait.¹⁾

3. A tengerészeti csapat szolgálati szabályzata.*Ordonnance portant creation du corps de la marine.*

Nous avons cru qu'il estoit de la dernière importance d'assurer une protection efficace et suivie au commerce de nos sujets qu'ils font par mer afin que la crainte des barbaresques n'enpeche pas de multiplier les relations utiles et bénéfices du dit commerce maritime qui est une des principales sources des richesses, de puissance et de la félicité des peuples. A ce fin pour ne rien laisser à désirer au bien de la navigation, nous avons estimé indispensable d'établir une marine militaire, dont le département sera confié à la chancellerie d'état, et le commandement sou la direction de la dite chancellerie à un officier général capable de la proposer aux observations qui exigeront, outre le

¹⁾ Mennyiben alkalmazta itt a francia haditengerészet szervezeti szabályait, s mennyiben a maga tápasztalatait, az természetesen a szakbúvárok előírása alá tartozik. Erről a tengerészeti tervezetről Rechberger Józsefnak a cs. és kir. haditengerészet monografusának (Gesch. der kk. Kriegsmarine I. 1882. 157—160. ll.) volt ugyan tudomása, de nagyon felületesen bánik el vele. Nem tudja, hogy Benyovszky Móriczról ered. Kaunitz főterjesztésének csak az átalános részét adja, azt sem elégé értelmesen s a tervezetet csak éppen, hogy érinti. Szakszerű méltatását meg éppen hiába keressük.

zél et fidelité encore des connoissances attaché a la science de la navigation; et afin que le service soit administré dans tous les details, Nous avons dit, déclaré et ordonné, disons, déclarons et ordonnons, et nous plait de creer les charges suivantes.

1e Cheff d'escadre, commandant general de la marine, qui sous la direction de Notre chancellerie d'état exercera tous les droits de l'amiral, en attendant qu'il Nous plaise et que l'augmentation de nos forces de mer exige la nomination des lts-généraux, v-amiraux et de l'amiral. Le cheff d'escadre adressera ses comptes et rapports de tous les operations concernants la marine a la chancellerie d'état et il recevra pareillement tous les ordres qu'il nous plaira de lui donner, per la mem voye de la dit chancellerie d'état. Le cheff d'escadre prendra rang avec tous les généraux majors de notre armée; son traitement sera fixé a 4000 fl par an et la table a la mer.

§ 2. Capitains de vaisseau subordonnés en tout au cheff d'escadre dont le traitement sera de 2000 fl par an et la table a la mer. Ils prendront le rang avec tous les colonels de nos armées.

§ 3. Capitains de fregattes subordonnés en tout au capitain de vaisseau, et aux grades superieurs, dont le traitement sera de 1200 fl par an et la table a la mer. Ils prendront le rang avec tous les Lt-Cels de nos armées.

§ 4. Lieutenants de vaisseaux subordonnés en tout au capitain des fregattes et aux grades superieurs, dont le traitement sera de 800 fl par an et la table a la mer. Ils prendront le rang avec tous les majors de nos armées.

§ 5. Enseignes de vaisseaux subordonnés en tout aux lt-de vaisseaux et aux superieurs dont le traitement sera de 500 fl par an et la table a la mer. Ils prendront le rang avec tous les capitains de nos armées.

§ 6. Lts. des fregattes subordonnés en tout aux enseignes des vaisseaux et aux grades superieurs, dont le traitement sera de 400 fl par ans, et la table a la mer. Ils prendront le rang avec tous les lts de nos armées.

§ 7. Des gardes du pavillon, subordonnés en tout aux lts des fregattes et aux grades superieurs, dont le traitement sera de 300 fl par an, et la table a la mer. Ils prendront le rang avec tous les enseignes de nos armées.

§ 8. Des capitains de ports, dont le traitement sera de 600 fl par an, ils prendront le rang avec tous les seconds capitains de nos armées.

Mais parcequ'il n'est pas moins nécessaire d'affermir le coman-

lement et le service de la marine par de bonnes lois, que de rendre la navigation sure et commode par la bonté des ports, et par la force des armes, nous avons estimé nécessaire pour le bien de notre service d'établir une bonne police dans les ports, costes et rades qui sont dans l'étendue de notre domination, a ces causes de lavis de notre concert d'état et de notre, science pleine puissance, et autorité imperiale et royale, Nous avons statué et Nous plait ce qui en suit.

De l'amiral.

§ 1. La justice sera rendu au nour de l'amiral, dans tous les sieges de l'amirauté.

§ 2. L'amiral nommera aux offices des consuls et v.-consuls, des avocats et procureurs, des greffiers, huissiers et sergents aux sieges generaux et particuliers de l'amirauté, sans toutefois qu'ils puissent exercer qu'apres qu'ils auront obtenu nos lettres de provision.

§ 3. Lui appartiendra aussi de donner congés, passeports, commissions et sauf-conduits aux capitains et maitres de vaux. equipé en guerre, et marchandises.

§ 4. Pourra établir le nombre nécessaire d'interprests et des maitres des quais.

§ 5. Visitera ou fera visiter par telles personnes qu'il voudra, les ports, côtes et rades de nos royaumes.

§ 6. Commandera la principale de nos armées navales suivant les ordres que nous lui en donnerons.

§ 7. Le vau. que l'amiral montera, portera le pavillon quarré jaune avec l'aigle noir a deux têtes au grand mat et les quatre fanaux.

§ 8. Le diziem de tous les prises fait en mer ou sur les greves sous commission ou pavillon imperiale royale appartiendra a l'amiral avec le diziem des rançons.

§ 9. Pourra établir dans chaque plan maritime un procureur pour la delivrance des congés.

§ 10. Faisons deffense a tous comandants generaux de nos provinces gouvernements, L.—commandants de places et autres officiers de guerre de donner aucun congé, passeport ou sauffconduit pour aller en mer.

§ 11. Declarons au surplus que nous nous sommes reservé le choix et la provision de v.-amiraux, lts-generaux, cheff d'escadre, des capitain lts-et enseignes des vaux., des capitains, lts. et garde-pavillons des fregattes, des capitains de ports et pilots de nos vaisseaux, commissaires, garde-magasins, tresorier et generalement le tous autres officiers de guerre et de finance ayant emploi et fonction dans la

marine ensemble tous, et tout ce qui peut concerner les constructions et radoubs de nos vaisseaux.

De la police des vaisseaux en mer.

§ 1. La police sur les vaisseau sera exerce' par les capitaines qui le commanderont sous l'autorité du general, ou commandant des armées navals ou escadres.

§ 2. Les commissairs ou ecrivains embarqués avertiront les commandans et capains, particuliers de ce qui sera venu a leurs connoissance et que le commandant pourra ignoré et pour cet effet ils tiendront un registre exact de tout ce qui regarde leurs fonctions.

§ 3. La st. messe sera dit tous les dimanches et fêtes a moins que le mauvais temps ne l'empêche et les autres jours autant qu'il se pourra, et les prières se feront tous les matins, l'aumonier les disant a haute voix et l'équipage répondant a genoux. Les matelots et soldats qui manqueront d'assister a la messe ou prières sans cause legitime, seront punis par l'attache au cabestan; et on dira les prières encore avant chaque repas.

§ 4. Le st. sacrement ne pourra être administré aux malades sans avertir l'officier de garde; lorsque l'aumonier le portera l'équipage sera a genoux la tette nue.

§ 5. Les blasphemateurs seront mis aux fers et punis par l'attache au cabestan, en cas de recidive ils recevront la calle.

§ 6. Ceux qui dans le vau. parleront mal de leur capitain ou offiers, qui leur manqueront de subordination seront punis de la calle et de mort, suivant l'exigence des cas et l'arrêté du conseil de guerre.

§ 7. Ceux qui s'enivreront, seront mis aux fers, en cas de recidive seront puni par la cale.

§ 8. Fait defense Sa Majesté Imperiale aux capitaines de ses vaux. de permettre aux maître, offrs. mariniers ou matelots de vendre a bord la moindre des choses, sous quel pretexte que ce soit, a peine de confiscation des denrées, de punition corporel contre les offrs. mariniers et interdiction des capitains.

§ 9. Tout jeu de carte, ou tel autre quelconque de hazard a bord des vaux. est defendu a peine d'interdiction des capitains et offrs.

§ 10. Ceux voleront la moindre des chose a bord des vaux. seront puni par la course de la bouline, en cas de recidive ils seront condamnés aux galeres par le conseil de guerre.

§ 11. Ceux qui envoyé a terre voleront chez les habitans. seront puni de la peine de galeres.

§ 12. Les matelots ou soldats qui perdront au jeu ou vendront les moindres effets de leurs armement, seront punis des galères.

§ 13. Defend Sa Majesté a tout personne de prendre du tabac en fumé ailleurs que vers le mât de mitaine aiant devant eux un baille d'eau pour eviter les accidents du feu.

§ 14. Ceux qui feront des ordures dans les vaisseaux seront punis des fers et condamné p. 8 jours au pain et a l'eau.

§ 15. Les vaisseaux seront nettoyé tous les jурс deux fois et il sera donné l'air entre les ponts; les officiers de quart tiendront la main a l'execution.

§ 16. Il sera deffendu de porter a bord aucun matiere combustible en botte, caisse ou autrement, sans un ordre du capitaine.

§ 17. Il sera deffendu de porter du feu dans aucun, endroit du vau. que par l'ordre des offrs superieurs, et avec les precautions requises.

§ 18. Il n'y aura du feu allumé pendant la nuit que dans la chambre du capitaine, dans l'habitacle, dans la st. barbe et au bittes quand on est mouillé. Les offrs qui en garderont sans la permission du capitaine, seront interdits et privés d'appointemens pendant toute le campagne, et les matelots et soldats auront la calle, et perdront un mois de leur solde.

§ 19. Le feu de cuisine sera éteint d'abord apres les repas, et l'offr. de quart aura soin d'y faire jettter l'eau.

§ 20. Deffense d'aller la nuit dans la chambre aux cables ni en approcher avec du feu, sans une pressante necessité et qu'en presence d'un officier avec ordre du capitaine, a peine de la cale.

§ 21. Le maître valet ne pourra avoir dans le fond de la cale qu'une lampe dans une lanterne, sous laquelle il tiendra une baille d'eau, et en cas qu'il ait besoin de visiter les vivres, il se servira d'une lanterne fermé, et ne le fera qu'avec la permission du capitaine a peine de punition corporel.

§ 22. Ceux qui iront dans la soute, avec poudres on qui iront aux galleries joignant les souttes, sans ordre et sans un maître canonier, seront condamnés aux galères.

§ 23. Aucun ne pourra aller a terre sans congé du capitaine, ni rester au delà du temps porté pour son congé a peine d'interdiction pour les offrs et privation d'un mois de solde pour les matelots.

§ 24. Tout offr marinier, matelot on soldat envoié a terre pour le service du vau. qui s'écartera du travail, sera mis aux fers trois jours au pain et a l'eau; s'il manque de retourner a bord avec ses camerades, il aura la calle.

§ 25. Le seul capitain, ou en son absence offr commandant le bord pourra donner congé aux offrs et a l'equipage d'aller a terre.

§ 26. Le capitain allant a terre ne pourra en mem temps donner congé au capitaine en seconde et an lt du vau. Veut Sa Majesté qu'il y ait toujours a bord du vau la moitié des officiers.

§ 27. Defend Sa Majesté aux offrs de ses vaux et au gens de l'equipage de mener des femmes a bord sans permis du commandant.

§ 28. Sa Majesté fait defense a tous, matelots et soldats de divertir ni jettter hors du bord aucune partie des vivres qui leurs seront présentés quand même ils seroient gaté voulant que ce qu'ils ne pourront mangé, soit donner aux bestiaux. En cas de contravention les coupables auront la calle.

§ 29. Dans les occasions de combats, tout nonobeissance sera punie de mort, et les matelots ou soldats commandé pour fair une manoeuvre, qui la laisseront sans ordre et sans l'avoirachevé, seront jettés dans les flots.

§ 30. Le capitain du vau sera obligé d'être a bord, quand il s'y fera des châtimens autres que des fers.

§ 31. S'il navigera en escadre ou en corps d'armé, il ne pourra fair aucune punition sans avoir demandé la permission a superieur l'offr qui y comandera.

§ 32. L'officier qui comandera en l'absence du capitain pourra fair mettre aux fers ceux qui commettroent des fautes. Lui deffend Sa Majesté a peine d'interdiction de les fair elargir de son autorité reservant ce pouvoir au capitain a qui l'offr sera obligé de rendre compte.

§ 33. L'ecrivain du vau tiendra un registre de ceux qui auront été puni a bord et de leurs fautes ensemble de retranchemens qui auront été fait sur leurs soldes et nouriture.

§ 34. Ce registre sera communiqué a chaque retour du vau au tresorier de la marine, qui le presentera au conseil d'administration pour ordonner la retenue des sommes auxquels les matelots et soldats auront été condamnés.

§ 35. Si quelquun des officiers ou gens de mer estans a bord veut fair son testament, ses derniers volontés pourront etre recües et erites par l'ecrivain sur son registre et signé par l'officier du quart et seront executés en cas de mort com si le testament avoit été fait dans les formes requises.

§ 36. Si Sa Majesté estimoit apropos de fair quelques changemens dans les different conjonctions du temps a ce qui est prescript ci dessus; elle envoie ses ordres au comandant de la marine par sa chancellerie d'état ayant le département de la marine.

4. A tengerészeti belszervezeti szabályzata.

Ordonnance portant reglement sur l'administration du corps de la marine imperiale.

Sa Majesté jugeant de la plus grande importance de prescrire des règles invariables, sur tout ce qui concerne Sa marine, et principalement sur l'administration intérieure des vaisseaux, sur la discipline et sur la subordination, considérant que si l'ordre est le principe de tout bien, c'est dans l'état militaire de la marine qu'il est le plus intéressant de le maintenir et convaincu que la force des marins est dans leurs obéissance et que c'est la discipline qui procure des victoires. Elle a ordonné et ordonne ce qui suit :

§ 1. Aussitôt que l'ordonnance de ce jour concernant la formation de la marine aura été exécuté; il sera établi un conseil d'administration composé d'un chef d'escadre qui présidera toujours, d'un capitaine des vaisseaux, d'un capit. des fregates, d'un lieut. des vaisseaux et d'un ingénieur constructeur qui tous auront la voix délibérative, et le trésorier assistera à la tenue du conseil pouvant donner seulement son opinion.

§ 2. Le conseil qui se tiendra toujours chez le chef sera composé de cinq personnes, les membres absents seront remplacé par les plus anciens officiers de la marine.

§ 3. Ce conseil qui s'assemblera une fois chaque semaines, et extraordinairement toutefois que celui qui devra présidé le jugera nécessaire, mettra en délibération généralement tout ce qui intéresse le corps de la marine.

§ 4. Le capitaine des fregates et en son absence le lieutenant des vaisseaux fera le rapport des objets à mettre en délibération, il en sera rédigé un précis qui sera inscrit par le trésorier ainsi que la décision du conseil dans un registre qui sera établi à cet effet appellé registre du conseil, et que les officiers signeront à chaque séance.

§ 5. Le conseil étant établi pour veiller au bon ordre, à l'économie, à tous les fournitures nécessaires au corps, pourra ordonner, vérifier, approuver les marchés et les dépenses, et pour juger de la conduite de ceux qu'il aura chargé de quelques détails aucun des membres du conseil ne pourra être personnellement chargé d'aucun achat.

§ 6. Le devoir de tous les officiers de la marine étant de courir à l'avantage, et au bien général du corps le conseil chargera de l'exécution de ses ordres les officiers qui auront les talents nécessaires, et il en sera fait note sur les registres; aucun officier ne

pourra se dispenser de donner ses soins a la partie du detail qui lui aura été confié par le conseil.

§ 7. Tout l'argent appartenant au corps de la marine, les effets actifs, les decharges, tous les papiers et registres seront enfermées dans une caisse a trois serrures qui sera deposé chez le commandant du corps, le capitain qui commandera en son absence aussi (?) un cleff, le capitain de fregatte la seconde, et la troisiem le tresorier.

§ 8. Toute le fois que le tresorier recevra des fonds, il devra etre muni d'une authorisation du conseil, dans laquel la somme a recevoir sera ennoncé, la somme reçu sera deposé dans la caisse en presence des officiers chargé des cleffs avec un bordereau des especes signé du tresorier, qui aura reçu les fonds et l'enregistrement sera fixé au premier conseil sur un registre timbré, dit registre de recette et depense, et dans lesquels les recettes et dépenses quelqu'onques seront portées.

§ 9. Touts les quittances finales seront signé par tous les membres du conseil d'administration, et ne seront valables, que revetu de cette forme.

§ 10. Le 1ier da chaque mois se feront tous les payemens, soldé et ouvrages et il sera tirée aussi une somme de la caisse pour les avances necessairs, et les petits depenses courrants. Cette somme sera remise entre les main du tresorier, qui en sera comptable au conseil d'administration, au 1ier du mois prochain.

§ 11. La veil de chaque jour du decompte il sera dressé par chaque commandant du bord un etat de la solde qui sera signé de tous les officiers presents.

§ 12. L'officier commandant du bord chargera un offr subalterne de recevoir cher le tresorier le montant de l'état de la solde et en fera la distribution au 1ier jour de chaque mois.

§ 13. Le capitaine retirera de l'ordinaire ce qui aura été payé pour les hommes entrés a l'hopital, deserté ou mort dans l'intervalle d'un decompte a l'autre, et ce qu'il aura retiré sera porté en recette sur l'état du decompte suivant.

§ 14. Le tresorier tiendra un registre sur lequel il fera exactement note de toutes les mutations dont il lui sera rendu compte par l'ecrivain de chaque bord.

§ 15. Au premier de chaque mois tous les etats de la solde seront rapportés au conseil, qui apres les avoir examinés et comparés avec les comptes que doit rendre le tresorier, et avec les registres des mutations, en ordonnera l'enregistrement sur les registres de recette et depense et les dits etat de la solde et decompte seront ensuite brûlé en presence du conseil.

§ 16. Le conseil fera porter en depense extraordinaire la valeur du pain et vivres et de l'argent qu'on n'aura pu recouvrir des desertereurs, d'un decompte a l'autre, et le remplacement sera fait a la caisse.

§ 17. Le conseil chargera un officier ingenieur constructeur de la tenue des vaisseaux et batimens de mer avec tous leurs agrées apparets et armemens. Cet officier portera en son registre le vau et batiment nommément, et article par article detaillé pour en fair son rapport d'après une declaration signé du captne du bord, au conseil d'administration. Le mem officier presentera ses demandes pour les remplacemens, radoubs et autres reparations necessaires.

§ 18. Le conseil chargera le mem officier de l'entretien des batimens et l'autorisera a fair des marchés avec les differents ouvriers et fournisseurs des agrées, apparats. Jamais ces marchés ne seront obligatoires que lorsqu'il auront été aprouvé pár le conseil.

§ 19. Chaque capitain aura un registre sur lequel il inscrira les noms, surnoms, le lieu de naissance le signalement, la classe et l'epoque de l'engagement de chaquun des hommes de son bord, et chaque fois qu'il mettra a la voil, il envoyera le double signé de lui a l'officier chargé par le conseil de la tenue des registres des classes.

§ 20. Le conseil d'administration etablira un munitionair pour aprovisionnement des vaux et reglera aussi (?) lui les prix fixés pour les rations.

§ 21. Leerivain de chaque bord sera chargé de la distribution des vivres et portera les consommations jour par jour dans un de ses rgtres dit le vivres, qu'il fera arreté a la fin de chaque mois par le commandant du bord, pour etre ainsi remis au tresorier, et par lui ensuite rapporté au conseil.

§ 22. Le commandant de chaque vaisseau a bord duquel on embarquera les vivres, les visitera lui mem en presence des offrs marinier pour s'assurer de la qualité, et au cas qu'il reconnoitroit les fournitures en fraude, il portera sa declaration au conseil par ecrit.

§ 23. Le conseil chargera un officier de visiter les vaux et batimens qui devront mettre a la voile pour s'assurer qu'ils sont suffisament pourvû de vivres et d'eau.

§ 24. Les vivres seront distribués a bord a l'equipage par plus de 7 hommes qui mangeront ensemble ; l'écrivain du bord en presence d'un officier, pèsera les viandes, poissons, legumes, et les distribuera ainsi au coque pour les mettre dans la chaudière.

§ 25. Il sera donné par semain quatre repas de viande trois des poissons, sept de legumes ; la raon de chaque matelots $1\frac{1}{2}$ \AA

de biscuit et d'un chopin et demi de vin abrevé d'autant d'eau.

Les dimanches, mardi et jeudi 3 fl et $1/2$ du beuf, le lundi un livre et demi de lard, le mercredi, vendredi et samedi de deux fl de poissons, sec ou salés, chaque jour a souper 2 fl de poids, grueau, feves, fajoles ou autres legumes, ou un fl du ris crû, le tout assaisonné sçavoir la viande d'un pinte de bouillon dans lequel elle aura été cuit, pour en faire du potage, les poissons d'un $1/2$ fl d'huile, et autant de vinaigre, et les poids, feves, fajoles et autres legumes d'un demi chopin d'huille pour la ration; encore sera compris pour le dejeuné a chaque matelots un boujearon d'eau de vie.

Les seu's offrs mariniers sergents et caporaux auront pour dejeuner un $1/2$ ration du vin avec un sardin chaquun ou un hareng a deux, ou en place du fromage.

§ 26. Le conseil chargera un de ses membres de visité chaque vaux et batimens a son retour pour verifier, si l'équipage a été nourri tout le cours de son voyage conformement au present reglement.

5. A hajólegénység (matrózok) fogadása és szolgálata.

Ordonnance de l'engagement des matelots pour le service de la marine imperiale.

§ 1. Le conseil de la marine chargera un officier de son corps de l'engagement des matelots qui tiendra les registres des classes cottes et paraphés, dans lesquels il inscrira les noms de batême, et le surnom des engagés avec les lieux de leurs naissance, l'age et leurs signalement.

§ 2. Il est statué que tout bon matelot qui s'enrollera volontairement, et qui sera reçu pour servir a bord des vaisseaux de S. M. I. recevra 3 fl par mois, et ne sera obligé de servir que trois ans a compté du jour qu'il aura passé la premier revû a bord de quelque vaisseau de S. M. I.

§ 3. Il est statué que tout matelot ordinaire qui s'offrira volontairement, et qui sera reçu pour servir a bord des vaisseaux de S. M. I. recevra 4 fl par mois et ne sera obligé de servir que l'espace de 5 annés a compter du jour qu'il aura passé la premier revû a bord des vaux de S. M. I.

Note. Comme les matelots ordinaires doivent encore apprendre une partie de leur mestier, il est nécessaire qu'ils servent plus longtems que ceux qui sont formés, et comme il ny a pas de lieu plus convenable pour les former, qu'un vaisseau de guerre, ils auront l'avantage de se perfectioner dans tous les parties de leur profession.

§ 4. Il est statué que tout homme de terre bien constitué agé de 21 ans au plus et au dessous de l'age de 35 ans qui s'offrira volontairement et qui sera reçu pour servir a bord des vaisseaux de S. M. I. recevra 3 fl par mois, et ne sera obligé de servir que 6 ans a compte du jour de sa premier revû a bord de quelqu'un des vaisseau de S. M. I.

§ 5. Si quelque matelots apres avoir servi dans la marine imperiale tout le temps requis, par la present ordonance desiroit de senroller de nouveau pour 3 ans, il recevra pendant ce service volontair additionel 6 fl des gages par mois a compter du jour de son nouvel engagement.

Note. Il ne peut y avoir de danger que la flotte se trouve degarnie par le manque des bons matelots, au bout de 3 premier annés car si aucun de ceux qui sont en droit avoir bon congés ne voudroient prendre un nouvel engagement, les matelots ordinaires seront devenus des matelots habiles, et formés apres 3 ans de service; les hommes de tere pendant ce menu intervalle seront devenu aussi des matelots ordinaires et il y aura une succession reguliere et continuelle de ses trois classes.

§ 6. Il est statué en outre que l'expiration du terme entier du service ou des services obligatoires ou volontaires mentionés cydessus, tout matelot, recevra sa dimission a la premiere requisition; on excepte seulement le cas d'une guerre, et celui ou les vaisseaux avant l'expiration du terme auroient entrepris un voyage, alors le matelot sera obligé de continuer son service jusqu'a la 1re rentrée dans un de nos ports.

§ 7. Pour encouragé plus efficacement les matelots, gens de mer et de terre marié a s'enroller dans le service naval de S. M. J. et pour empêcher que leurs femmes, et familles ne se trouve dans la detresse, il est statué que les gens de mer et de terre marié attaché au service de notre marine, pourront fair assigner a leurs femmes ou enfants 2 mois de gages a la fin de chaque demie année, a mesure que leurs paye sera echuï. (?)

§ 8. Comme les matelots et gens de mer pretendent tirer avantage de la concurrence des armateurs, insistent sur des gages exorbitantes, il est statué, afin d'ecarter a lavenir ces difficultés qu'en comencant du jour de la promulgation de la presente ordonance, aucune personne ne pourra payer ou ordonner des payes directement ni indirectement par voie des dons, pret, primm, depôt, ou tout autre invention quelquonque a aucun matelot ordinaire employé come tel a bord des vaisseaux marchand plus de 4 fl par mois, et si quelque personne donne,

ou paye ou convienne de donner ou payer plus des gags qui sont ennoncés cydcessus, contre le vrai esprit et intention de la presente ordonnance, cette personne encourra une amende de 100 fl pour chaque offense commise, il sera neantmoins permis a tout marchand, armateur ou proprietair, de donner tels gages quils voudront a tous les matelots qui produiront des certificats avoir servi le temps prescript par la présente ordonnance a bord des vaux de S. M. J.

§ 9. Comme plusieurs matelots peuvent etre reduit par l'âge ou par les infirmités a devenir a charge aux paroisses faut de pouvoir gagner leurs vies, il est statué que tout matelot qui aura servi lespace de 9 ans en qualité de bon matelot a bord des vaisseaux de S. M. I. jouira d'une pension de 30 fl par an payable sur le tresor de la marine.

§ 10. Il est statué que tout matelots qui aura été blessé et estropié a ne plus pouvoir servir, jouira de même de la pension etablie de 30 fl par an.

§ 11. Il est en outre statue que toute le fois qu'il sera ordonné d'armer en guerre, chaque offr breveté de la marine imperiale sera autorisé de prendre un tiers de chaque equipage marchande.

§ 12. Pour eviter tout subterfuge, au moyen duquel un matelot pourroit chercher a se soustraire a l'objet de celle ordonnance aucun capitain des vaux moindre de 15 Ton. qui n'auroit point servi S. M. Imperiale le temps de 3 annés prescript en qualité de bons matelots ne seroit dispense de devoirs, ainsi que tous les offrs de la marine marchande.

§ 13. Si quelque matelot deserte le service de la marine de S. M. J. sous tel pretext que se soit, s'il est pris pour la première fois, il sera condamné a commencer son service a 3 fl par mois et le continuer ainsi tout lespace de 9 annés, pour la seconde fois il sera condamné aux galeres.

§ 14. Pour qu'il ne resulte aucun inconvenient qui porte prejudice aux matelots engagés au service de S. M. I. sur les vaux de guerre faisant le voyage des Indes, ou autres grandes courses, lorsqu'un capitain ou commandant de la flotte imperiale aura a bord du vaisseaux quil commande des hommes qui auront servi le temps prescript par la presente ordonnance, il lui sera permis de faire sur tous les vaisseaux ou batimens marchands qui arriveront dans le mem port, la revûe des matelots dont il sera monté, et lorsqu'il trouvera des matelots qui n'auront pas servi le temps prescript il sera autorisé d'engager ces matelots pour le service de S. M. I. en donnant a leurs

places un égale nombre d'hommes qui auront servi S. M. le temps prescrit par l'ordonnance.

§ 15. Afin de lever un fond pour fournir aux dépenses présentes par l'article 9, il sera fait retenue de 6 kr par chaque mois sur les gages de chaque matelot servant à bord des vaisseaux de S. M. I. Mande et ordonne Sa Majesté etc.

Gr. Benyovszky Móricz a hadi tengerészeti felállítására szélező e tervezeteivel kapcsolatban egy kiviteli vállalatra vonatkozó emlékiratát (Prospectus sur entreprise d'établir une branche de commerce d'exportation) is előterjesztette a császárnak. Ez is előbb Kaunitz hg. elé került. Beadványai között ez az egyetlen, mely komoly tárgyalás alapjául szolgált.

E vállalat alaptörkéjét 300,000 fratra tette a gróf. Föczélja, hogy Magyarország mezőgazdasági termékeit könnyen s olcsón juttassa a kivitelhez. 1780-ban — úgymond Benyovszky — egy mázsa árú szállítási költsége Pozsonytól Zengig s Porto-Réig 245—3 frtot tett, ő ezentúl s e vállalattal kiviszi, hogy csak 24 kr. kerüljön mázsája.

Gondolja pedig ezt akkép, hogy Komáromtól Futakig a Dunán két (mindegyiken két hajó közlekedik) állomást létesít. Továbbá a Tiszná: Szolnoktól Aradig s Aradtól Futakig a Maroson 4 hajóállomást tervez, minden állomásra 2 teherszállító hajót számít. Futaktól azután 15 négy-lövös előfogatú társzekerrel viszik az árut a Dunától a Száváig. A Száván fölfelé Petrinyáig 6 hajóállomást tervez, ahol ismét társzerekre rakják az árut s a József-úton Károlyvároson át Zengig szállítják a portékát kilenc változó állomáson. A kocsipark állomásonként 8 szekérből s 32 lóból áll.

A költségeket ekkép számítja:

		frt	frt	
1. Duna-vonal	14 dunai hajó	500	7000	
	56 ló	50	2800	
	56 hajós	70	3920	
	14 kocsis	60	840	
	Abrak	36	2016	
	Szerszám	4	224	
				16800 frt
2. Tisza-Maros-vonal	8 hajó a Tisznán s a Maroson	300	2400	
	32 ló	50	1600	
	32 hajós	70	2240	
	8 kocsis	60	480	
	Abrak	36	1152	
	Szerszám	4	128	
				8000 frt

		frt	frt
3. Száva-	18 hajó a Száván	300	5400
vonal	54 ló	50	2700
	54 hajós	70	3780
	18 kocsis	60	1080
	Abrak	36	1944
	Hajójavítás stb.		5000
4. Futak—	60 ló	50	3400
Mitrovieza	8 tartalékló } 68		
	15 társzekér	40	600
15 négy-	15 kocsis	60	900
lovás tár-	Abrak	36	2248
szekér	Javítás		1000
5. Petrinja	288 forspontos ló } 312		
—Károly-	24 tartalék ló	50	15,600
város—	72 kocsis	60	4320
Zengg 9	Abrak	36	5232
állomás, 32	72 társzekér	40	2880
ló s 8 kocsi	Javítás		3000
minde-	Szállítási költség, elhelyezés		8000
gyiken	Zsákok, lágák		10,000
	Regie		7700
		Összesen	110,000

A kivitel biztosítására nehány tengeri jármű megvételét contemplálja, és pedig:

	frtjával	frt
2 Brigantin (naszad)	9000	18,000
2 Kutter (gyors hajó)	6000	12,000
4 kapitány zsoldja	1000	4000
4 révkalauz	400	1600
4 fizetőmester	300	1200
48 matróz	100	4800
Élelmezés		4800
Javítások		2000
	Összesen	158,400

A tengeri jármüvektől elnézve, 110,000 frtra megy a költség.
Benyovszky azt hiszi, hogy ö évente 302,000 mázsát szállíthat e vállalattal
s akkép vélekedik, hogy a fennálló szállítási üzlethez mérve mázsánként
legalább 1 frt 30 kr-t nyer s így a 453,000 frt hozamból levonva a
költséget, 110,000 frtot, tiszta nyereségnek megmarad 343,000 frt.

Hogy a kiyitelből eredő hasznöt — úgymond — kellökép megvilágitsam, elég annak a körülménynek a megemlítése, hogy Angliában 1 quarter gabona ára 14 frt 54 kr. Egy quarter = $5\frac{1}{4}$ pozs. mérővel s. minthogy egy pozs. mérő ára 51 kr., 1 quarter ára 4 frt 27 kr. S mégis a 10 frt 27 kr.-ral drágább angol gabonából az angolok bőven exportálnak.

Egyéb árúkat illetőleg p. o. a vásznat Lengyelországból hozhatnók. A porosz király ugyanis 60% bevitteli vámmal szújtotta a lengyel vásznat azért, hogy a sziléziai vászon árat emelje s a versenyt leverje. Nagyon egyszerű lenne tehát e vásznat kiviteli czikké tenni, mert a határon áthozatván, a Vágon a Dunáig lehetne szállítani. Ezzel az egy czikkkel, melyen a haszonleső porosz király annyit nyer, a mi kereskedelmi mérlegünket körülbelül 1 millióval lehetne javítni s a porosz király jövedelmét ugyanannyival csökkenteni."

Bényovszkynak franczia nyelven szerkesztett ebbéli tervezete a következő:

6. Kiviteli vállalat tervezete.

(Végeleges szöveg.)

Prospectus sur l'entreprise d'établir une branche de commerce d'exportation.

Le fonds pour cette entreprise doivent monter a la somme de 300,000 fl.

Le principal objet de cette entreprise estant de multiplier les différents sortes d'exportation du crû du pays, elle doit avoir pour son fondement la facilité et le bon marché du transport, dont la cherté a été toujours le principale obstacle au commerce.

Les avantages de cette entreprise sont évidents du moment, qu'on s'assure, que le transport d'un quintal depuis Pressbourg jusqu'a Seigna et Porto-Ré ne coustera que 24 xr., tandis que jusqu'ici le frais du transport montoient a 2 fl. 45 xr. a 3 fl.

Operations.

On établira un cordon depuis Comorn jusqu'a Futak en 7 station, de deux batteaux a chaque station, en outre depuis Szolnok sur la Teiss et Marosch d'Arad jusque Futak on établira de mem 4 station de deux batteaux chaqu; en suite depuis Futak jusque Mitrovicz on établira 15 rouliers, attelé chaqu de 4 chevaux pour transporter les effets du Danube sur la Sava, sur la quelle on établira six stations jusqu Petrine chaque station de trois batteaux et de Petrine on formera un cordon du roulage par terre jusque Seigna par Carlstadt sur la route Josephine. Ce cordon comprendra neuf relais, chaqu de 8 chariots et 32 chevaux. En voicy le fraix de cet établissement:

14 batteaux sur le Danube	à	500	7000	16,800 fl.
56 chevaux	"	50	2800	
56 batteliers	"	70	3920	
14 conducteurs des chariots	"	60	840	
fourages des chevaux	"	36	2016	
harnais	"	4	224	
8 batteaux sur le Teiss et Marosch	"	300	2400	
32 chevaux	"	50	1600	
32 batteliers	"	70	2240	
8 conducteurs	"	60	480	
fourages des chevaux	"	36	1152	
harnais	"	4	128	
				24,800 fl.
	Somme de l'autre part			24,800 fl.

18 batteaux sur la Sava	à	300	5400	15,120 fl.
54 chevaux	"	50	2700	
54 batteliers	"	70	3780	
18 conducteurs	"	60	1080	
fourages des chevaux	"	36	1944	
harnais	"	4	216	
reparations des batteaux etc.				5000 fl.

De Futak jusqu'a Mitrovicz le rouillage de 15 chariots attelé de 4 chevaux

60 chevaux	} 68	,	50	3400	8348 fl.
8 de reserve					
15 chariots		"	40	600	
15 conducteurs		"	60	900	
fourages		"	36	2448	
reparations				1000	

De Petrine par Carlstadt jusqu'a Seigna 9 station de 32 chevaux et 8 chariots chaquu

288 chevaux d'attelage	} 312	,	50	15,600	31,032 fl.
24 de reserve					
72 conducteurs		"	60	4320	
fourages des chevaux		"	36	5232	
72 chariots		"	40	2880	
reparations etc.				3000	

premier frais du transport et dislocation etc.	8000 fl.
a chapt des sacs, caisses etc.	10,000 „
frais de requisites	7700 „
	Total 110,000 fl.

Marine pour favoriser l'exportation

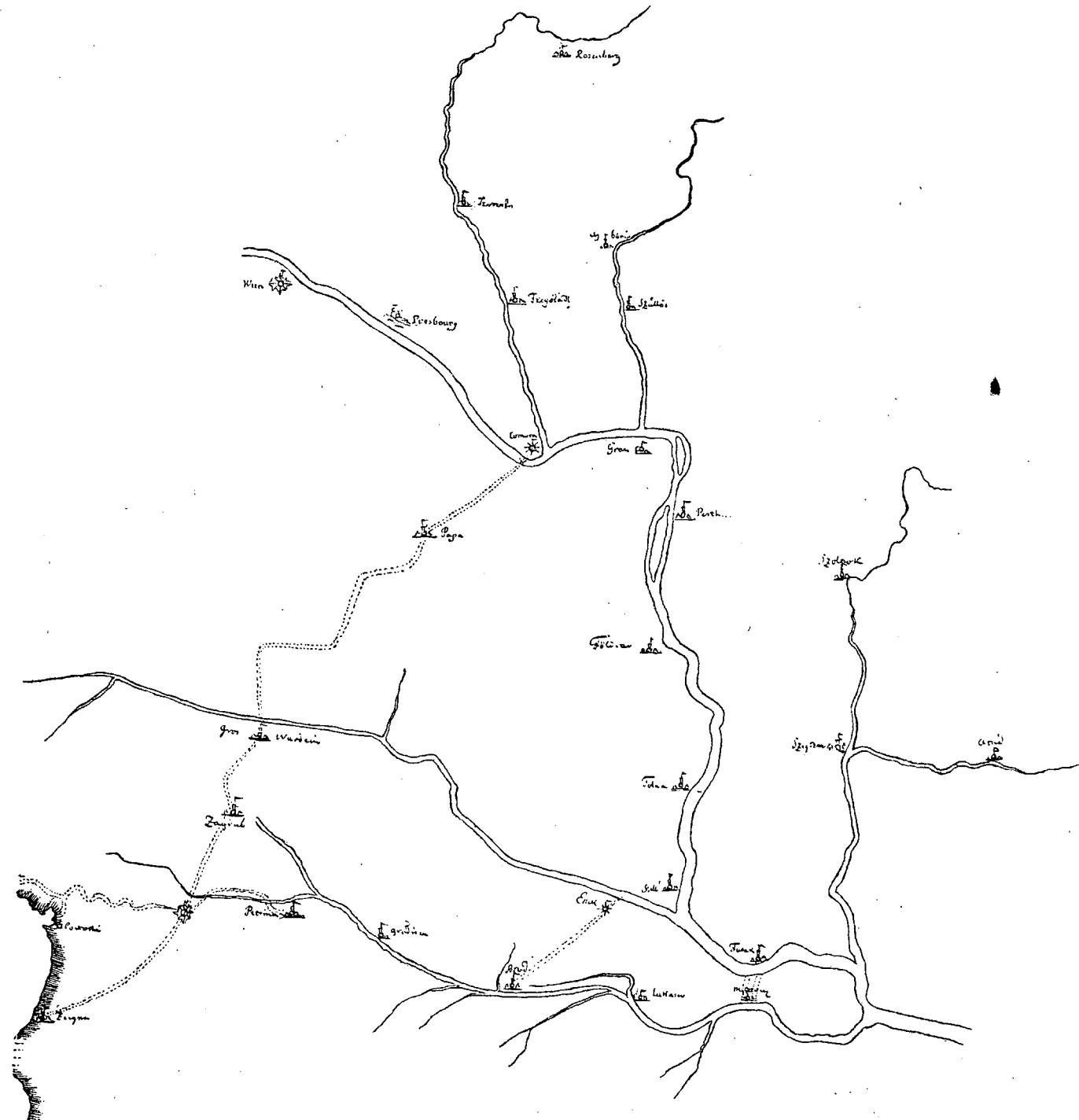
a chapt des deux brigantin	9000	18,000	48,400 fl.
des deux lutteurs	6000	12,000	
soldé de 4 capitaines	1000	4000	
de 4 pilotes	400	1600	
de 4 compte maitres	300	1200	
de 48 matelots	100	4800	
nouriture		4800	
reparations et radoubs		2000	
		Total general	158,400 fl.

Ce calcul établie démontre, qu'avec les seuls déboursé d'une somme de 100,000 Rfl. je serais à même de transporter les poids de 302,000 quintaux jusqu'au bord de la mer, sur lesquels, si je ne compte que la différence du roulage en ballance du transport d'aujourd'hui, je gagnerais pour le moins par quintal 1 fl. 30 xr. Consequamēt la somme de 453,000 Rfl., de laquelle les frais de l'établissement de 110,000 fl. prélevé il me resteroit toujours un profit clair et nette de la somme de ... 343,000, qui me doit rassurer sur toutes les evenemens.

Pour prouver clairement le bénéfice d'exportation il suffira de citer, que le quarter de fromment en Angleterre coûte actuellement 14 fl. 54 xr., que le quarter est égale à $5\frac{1}{4}$ mesure de Presbourg, qui font le quarter anglois ne consteront que 4 fl. 27 xr. et non obstant la grande différence du quarter fromment Anglois, qui surmonte le hongrois de 10 fl. 27 xr. Les Anglois exportent une prodigieuse quantité.

Parmi les autres objets d'exportation il faudra comprendre les toilles, que nous pouvons procurer de la Pologne, sur la sortie desquels le roi de Prusse a mis un import de 60 pro cent, à fin de monter au plus haut prix des toiles de Silesie et exarté (?) tout concurrence. La spéculation d'y comprendre l'exportation des toilles de Pologne, est simple, parceque les peut transporter des frontières par la rivière de Vogh (Vág) jusqu'au Danube ; et cette branche seule, que l'extrême acciditée de roi de Prusse nous livre, augmentera à notre profit le commerce près d'un million et ballancera consequamēt par cette même somme celui du roi de Prusse.

Le comte de Benyowszky m. p.

Gróf Benyovszky Móricz szállítási tervezetének hálózata.

A photograph of a wooden ruler or scale. The scale is marked with numbers from 1 to 14. Below the scale, there is handwritten text that reads "Millimia 15. in gradu".

E tervezethez van csatolva Benyovszky sajátkezű vázlata, melyben a tervezett utakat s állomásokat magyarázatkép feltünteti. Itt közöljük.

~~Meg kell jegyeznünk, hogy gr. Benyovszky Móricznak ez a komoly tervezete. Ötletről-ötletre ugrálván, gondolatait hirtelenséggel vétette papirra. Egyszerre akárt mindennt. Mint a „termékeny” tervezetők általán, azt hitte, hogy gondolatait rögtön megértik akkor is, ha az azokban rejlő ellenmondásokban ő maga nem lát nehézséget. Roppant sokat markolt egyszerre.~~

Ezt a tervezetet ugyanis *megelőzőleg* egy más brouillont is adott be II. Józsefhez. Mi 7. számával jelöljük. Ugyanarról van benne szó, mint az előbb fejezetet vázlatban. 300,000 frt alaptörököt tervez 30 darab 10,000 frtos részvénnyel.

Csakhogy ebben nem dolgozza ki az útirányt. Átalán így írja le a szállítás vonalát: Komárom—Pápa—Kanizsa—Zágráb—Károlyváros—Porto-Ré. Itt tehát kizárolag a szárazon menne végbe a szállítás: 25 állomáson, állomásonként 8 szekérrel s 32 lóval. Az első évben a költség 100,000 frt, a következőkben 60,000 frtot tenne. E tervezetben megemlíti, hogy a jelenlegi szállítási költség a pozsony—györ—komáromi—fiume—buccarii—portorói vonalon mázsánként 2:10, 2:30—3 frtot tesz, így meg most csak 10—12 kr.-ra menne.

Fölteszi, hogy *mindennap* 840 mázsát, havonként 25,200 s évenként 302,400 mázsát lehet szállítni s 2 frtra tévén a hasznos, évenként 604,800 frt brutto, 500,000 frt netto haszon lenne belőle. Ebben is megpendíti a tengeri járművek beszerzését. Számításainak azonban nincs sehol reális alapja, fölteszi ezt s azt, de hogy miért, azt nem indokolja.

A vázlat szövege így szól:

7. Kiviteli társaság alapítása.

(A 6. sz. projektum első vázlat.)

Prospectus pour former une société d'exportation.

Les fonds de cette société devant former la somme de 300,000 fl., elle sera divisé en trent part chaque de 10,000 fl.

L'objet de cette société estant de multiplier les différents sortes d'exportation du crû du pays, elle doit poser pour son fondement la facilité et le bon marché du roulage et transport dont la cherté a été toujours le principal obstacle au commerce.

Les avantages de cette société seront évidents du moment qu'on se rassurera que le transport d'un quintal depuis Presbourg, Raab, Comorn jusque Fiume, Buccari et Porto-Ré ne coustera que 10 a 12 xr. tandi que jusqu'ici le frais monte a 2 fl 10 xr, 30 xr. et 3 fl.

Opération de l'Etablissement.

La société formera un cordon depuis Comorn, Papa, Canischa, Agram, Carlstadt, jusqu'a Porto-Ré, ce cordon comprendra, 25 stations ou relais de 32 chevaux et 8 chariot chaque, dont les frais seront suivant.

	Mise dehors de la 1-re année		Les autres	
	fl.	fl.	fl.	fl.
Achapt de 800 chevaux	36 a	cy. 28,000	100 chev.	cy. 3,600
Item de 200 chariots	25 a	" 5,000	Reparats	" 1,000
Les harnais	12 a	" 2,400	" "	" 600
200 conducteurs	50 a	" 10,000		10,000
10 gardes a cheval	200 a	" 2,000		2,000
4 commis jurés	400 a	" 1,600		1,600
2 controleurs	500 a	" 2,000		2,000
1 inspecteur	2000 a	" 2,000		2,000
Reparation de chariots et ferrement	2000 a	" 2,000		2,000
La nouriture des chevaux	36 a	" 28,800		28,800
L'emplacement et loc. de 25 relais	300 a	" 7,500		1,200
Total de la depense de la 1-re année	cy 92,100		Les autres cy. 54,800	
	Les menus frais 7,900		Item 5,200	
		Total cy. 100,000		Total cy. 60,000

Un chariot attelé de 4 chevaux prend la charge de 35 quintaux de poid, nestant emploie quaux station de $1\frac{3}{4}$, il peut faire trois course dans les 24 heures. Ainsi le transport de chaque journée sera de 840 quintaux, de chaque mois celle de 25,200 quintaux et de chaque année celle de 302,400 quintaux, sur lesquels, si ou ne compte que la difference de la balance du roulage d'aujourd'hui, on gagnera par chaque quintal 2 fls ce qui donnera le benefice de 604,800 fl. et les premiers frais de l'établissement relevés il resteroit encor profit nette, plus de 500,000 fl.

Mais comme la société doit se garder sous la puissance d'un monopole étranger, elle affectera un fond de 180,000 fl. pour achapt et entretien de quelques navires et barques et deux brigantins et le restant 100,000 fl. seront emploie pour achapt des matieres d'exportation.

Pour prouver le benefice d'exportation des grain, il suffira de cité que le quarter du froment en Angleterre couste actuellement dans le pays 14 fl. 54 kr. que le quarter est egale an $5\frac{1}{4}$ mesures de Presbourg qui ne coustent en Hongrie qu'au plus 51 xr., ainsi les $5\frac{1}{4}$ mesures de Presbourg qui font le quarter anglais ne coustent que 4 fl. 27 xr.

Non obstant le grand difference du quarter froment anglais qui surmont le hongrois de 10 fl. 27 xr., les Anglois exportent une prodigieuse quantité.

Le Comte de Benyowszky.

E vázlatot Kaunitz herczeg nem találta kielégítőnek.¹⁾ Még concepusnak is rossz volt. Ennek következtében írta meg a 6. sz. a. közlött tervezetet, mely már a Duna—Tisza—Maros—Száva vonalat is, mint vizi utat is fölhasználja.

Úgy látszik azonban, hogy Benyovszky e tervezeten kívül az osztrák kereskedelmi forgalmat is be akarta vonni tervezetébe. E sebtében oda velett tervezet alapos kidolgozásának a szükségét érezte ő maga is, mert a Kaunitz hg. elé került vázlathoz mellékelte tervezetében érdekében teendő utazásainak következő programmját:

8. Benyovszky tervezett tanulmányútja.

Routtes du Comte de Benyowszky.

1. De Vienne par Gratz, Laybach a Triest, pour reconnoître les chemins.
2. De Triest reconnoître le Littorale de l'Istrie, et par Fiume, Buccary, Porto-Ré, jusqua Seigna; avec les isles du Golffe.
3. De Porto-Ré reconnoître les environs pour constater les moyens de la construction des batimens de mer.
4. Revenir sur Carlstadt, et suivre la Sava jusque Novi de là reconnoître le vallage jusqua Petervardein, ainsi que de Brod a Esszek.
5. Terminer la course par la reconnaissance du Tibisc et du Danube avec evaluation de l'établissement des batimens armés sur le Danube.
6. De tenir un itinéraire exacte de la routte, avec des observations analogues a la mission de l'envoyé 8 en 8 jour a S. M. J. par la voye de la chancellerie d'état.

1) Erre vall Benyovszkynak 1780. márcz. 24. kelt levele (Cs. és kir. titk. ltár) Kaunitz hghez:

„Excellence, J'ai l'honneur d'adresser à Votre Excellence les points en question, en la suppliant de vouloir bien m'y seconder, et maintenir par sa manu-diction. J'ai l'honneur d'être avec respect.

De Votre Excellence

La tres humble et tres obeissant serviteur

Vienne, le 24 Mais 1780.

Comte de Benyowszky.“

Meglehet egyébként, hogy e levél esetleg a tengerészeti projektumra is vonatkozhatik.

IV.

Kaunitz herczeg a hozzá áttett tervezetek közül csak a hadi tengerészeti illető emlékiratot méltatta figyelemre. A kiviteli illetőleg szállítási vállalatra vonatkozó terv belföldi jelentőségű lévén, azt csak a maga tájékozása végett nézte át.

A hadi tengerészeti szervezésére vonatkozólag a herczeg elfogadja Benyovszky Móricz általános érdekü szempontjait, elismeri, hogy az örökösi tartományok kereskedelmének valóban szüksége van tengerészetre, mely megvédje.

Rámutat a barbareszk államok kalózjáratainak a veszedelmes következményeire, hiszen 1764-ben a trieszti forgalom az előbbinek $\frac{1}{4}$ -re szállott alá.

Vagy meg kell törni e rabló államokat, vagy meg kell velük egyezni. Ámde az egyezség nagyon bizonytalan kimenetelü, mert előnyös helyzetükönél fogva nem igen lehet hozzájok férni, ha nem tartják meg.¹⁾ Azért az egyezséget csak az erélyes védelem biztosíthatja. Benyovszky tervezete tetszik a herczegnek, jobban, mint az eddig ajánlott eszközök. Azt hiszi, hogyha rá bizzák a kivitelt, „jó kezekben“ lessz. Benyovszky egyszer s mindenkorra, vagyis alapítási költségül 500,000 frtot kér s azután évenként 170,000 frtot. Az 500,000 frtot s a 450,000 frtot az állam fizetné, a 125,000 frt fedezetlen összeg azonban B. számítása szerint a biztosítási illetékekbeli, szállítások, tárházi, bizományi jövedelmekből térülne meg.

Kaunitz herczeg azt a nézetét fejezte ki Benyovszky javaslatával szemben, hogy a gróf javasolta jövedelmi források, ha ily összegben *tényleg* befolyának: a kereskedelmet — 125,000 frtról lévén szó — érzékenyen érintenék. Azonfelül az alapításhoz szükséges 500,000 frt, valamint az évi 450,000 frt is fedezetlen még, azért ezen a sommán felül még egy külön alapot kell létesíteni.

Ezt az alapot pedig akkép kell megteremteni, hogy az örökösi tartományok (Kaunitz Magyarországot is beleéri) világi apátságait tiszta jövedelmök után e célra meg kell adózattni. Ettől 80,000 frtot remél, s ezzel meg volna alkotva a tengerészeti pénzlár, melyből:

a) az 500,000 frtot lehetne törleszteni. Magát az 500,000 frt tökét egy németalföldi 4%-os kölcsönnel lehetne megszerezni évi 10%-os törlesztésre;

b) továbbá a Benyovszky contemplálta jövedelmi források nem

1) A barbareszk államokkal való szerződésekről röviden: A. Beer: Die oesterr. Handelspolitik unter Maria Theresia und Josef II. B⁴cs, 1898. 89—90 lf. — Rechberger J. i. m. 48—54. lf.

folyhatván be az előirányzott sommában a beállott deficitet s a hajók, legénység stb. illetékét így lehetne fedezni.

Az apátságok megadóztatását pápai bullával — *bulla cruciataval* — lehet életbe léptetni. Szokás ez másutt is hasonló alkalmaknál. E világi apátságok amúg is rendes adót fizetnek, nekik kell a török elleni várvédelmi munkák: a fortificatorium költségeit viselniük. Azonban ez apátságok tulajdonosai jobbára a rendek tagjai is lévén, nem valami kedvező hatással volna rájok, ha az adó felemelését az *állam* rendelné el. Legjobb tehát, ha *pápai bulla* oktroyálná rájok ez adót. Nem is szólhatnának ellene, hisz nemcsak a kereskedelemnek, hanem a *hitnek a védeelméről is van szó* a barbareszkek ellen. Az adó nem is volna valami tetemes, s a klérus leggazdagabb részét sujtaná. Minthogy a magyar, német, németalföldi s lombardi apátságok kivétel nélkül fizetni tartoznak ezt az illetéket, az egyesek különnemű kiváltságait nem kell tekintetbe venni s nehézségektől tartani.

Kaunitz nem tart attól, hogy a bulla kibocsátása, t. i. a pápa rendelete, mint adózási jogalap a korona jogát csorbitaná. Egyfelől magában álló, ad hoc eset, másfelől pedig a bulla szövegére befolyást lehetne gyakorolni.

Az ekkép életbe lépett adó eredményét a Benyovszky javasolta forrásokkal egyesíteni kell. Azonban még lehet másunnan is pénzt várni. Az alakuló félben lévő kelet-indiai társulat alapítói: Proli gr. és társai az eladott áruk után 3%-ot igérnek. Már most esetleg 3.000,000 frtot lehet esetleg évi forgalmi összegnek föltételezni. Ez esetben az ebből várható jövedelem 90,000 frtot tenne. Ámde — maga a herczeg mondja ezt — ez az ügy még nem érett meg.

A herczeg azt reméli, hogy ekképen meg lehetne valósítani a Benyovszky tervét s a barbareszk államokkal kötendő egyezkedést illetőleg a békét is meg lehet velük ujítani. A béke megkötése után egyes hajókat bérbe lehet majd adni, a legénység egy részét szabadságnak s esetleg más jövedelmi forrásokat is teremteni.

Nem kívánom Kaunitz herczeg előterjesztésének a lényegét elemezni, mennyiben mutatkozott célszerűnek a kereszteshadjáratú bullákat ily tervezetek megalapításának a keretébe vonni, s mennyiben felelt volna meg számítása az esetleg várható jövedelemnek. Itt az a lényeges, hogy az állami kanczellár a magáévá tette a Benyovszky tervét és József császárnak elvileg s a maga részéről commentálva figyelmébe ajánlotta.¹⁾

1) Előterjesztését a következő sajátkező levéllel kísérte: „Copie d'un billet autographe du Prince de Kaunitz-Bietberg à l'Empereur du 29 Mars 1780.”

Supposé que V. M. ne trouve pas l'idée de la création d'une petite marine

Elöterjesztése szó szerint a következő:

**9. Kaunitz hg államkanczellár 1780. márcz. 29. előterjesztése
gr. Benyovszky Móricz hadi tengerészeti tervéről**

Sire!

Votre Sacrée Majesté ayant daigné m'envoyer le Mémoire ci-joint du Comte Beniowsky, il est de mon devoir de Lui ouvrir mon très humble avis, sur le contenu de ce Mémoire, qui renferme le projet d'une sorte de marine militaire à établir et à entretenir dans nos ports de l'Adriatique.

L'objet de ce projet paroît important. Créer une marine, qui serve de protection à la navigation autrichienne, ce sera effectivement créer cette navigation elle même, presque nulle aujourd'hui. Ce sera lever par conséquent un des obstacles à la prospérité de la Monarchie; car la puissante influence du commerce maritime sur l'industrie et la richesse générale de l'état, est prouvée autant par l'exemple des nations, qui le cultivent, que par celui des nations qui en sont privées. Le commerce chez ces dernières languit nécessairement faute de ce genre de débouché, de tous le plus facile et le plus étendu. Et s'il est vrai, que des obstacles invincibles, puisqu'ils résultent de la situation physique des païs héréditaires, renfermeront toujours la navigation autrichienne dans des limites assez étroites, ils ne doivent pas empêcher, ce me semble, que du moins on ne s'efforce de la porter jusqu'au point, auquel la nature des choses permet qu'elle parvienne; en s'attachant surtout à lever les obstacles qui ne provenant que de causes morales ne sont pas essentiellement invincibles.

Un des principaux qui se présentent à cet égard, est le danger continual auquel les pirateries des Barbaresques exposent la navigation de la Méditerranée; obstacle si réel et si grave, que depuis la dernière rupture avec les cantons barbaresques arrivée en 1764, le nombre de nos propres vaisseaux expédiés de Trieste a été réduit, comme il a été prouvé par des relevées exactes, jusqu'au dessous du quart de ce qu'il importoit ci devant.

Le remède à ce mal n'est pas facile, et il sera toujours onéreux. Car il n'y a pas de milieu, il faut ou être en état d'écraser ces états corsaires, ou se resondre d'acheter d'eux la paix, par des traités. Mais cette paix, d'ahord assez couteuse, est de plus très incertaine. Si l'appas du prix qui en est offert les engage à la conclure, bientôt l'appas

proportionnée à Son objet, bonne et convenable *in Thesi*, tout est dit *in Hypothesi*; mais dans le cas contraire, j'espère qu'Elle pourra trouver peut-être mes idées à cet égard, détaillées brièvement dans le rapport très humblement ci-joint digne de quelque attention."

plus fort des prises les induit à de nouvelles hostilités, et cela d'autant plus facilement, qu'ils sont plus sûrs, que les offensés, hors d'état de punir leur infidélité, seront les premiers à renouer par de nouvelles offres.

Aussi la navigation autrichienne s'est elle constamment trouvée dans cet état de fluctuation : Les ruptures lui portoient chaque fois des coups mortels, et ses accroissemens ramenoient les ruptures. Il ne suffit donc pas de faire des traités avec eux, il faut de plus leur en imposer constamment pour assurer la durée de ces traités, ainsi que pour en rendre les conditions moins onéreuses ; et il paroît à cet égard certain, qu'il seroit de l'intérêt de l'état d'établir une espèce de marine militaire à la vérité proportionnée à nos moyens, mais toujours assez considérable pour contenir la fidélité des barbaresques par l'aspect d'une force du moins suffisante pour la défense et la protection du pavillon autrichien.

Le projet d'un pareil établissement a souvent été mis sur le tapis. Il a toujours échoué, soit par le défaut de sujets propres à l'exécution d'une entreprise d'un genre nouveau pour ces païs, soit et principalement par le manque de fonds assez considérables pour l'exécuter solidement.

Le projet contenu dans le mémoire du Cte Beniowsky a plus d'étendue et parait par cette raison mieux remplir le but, que tous ceux qui ont été proposés jusqu'ici ; et comme il s'offre lui même pour l'exécuter, et qu'on ne sauroit lui refuser les qualités propres à ce genre de service, jointes à beaucoup de zèle et d'activité, je croirois moyennant cela l'exécution d'un pareil projet en de bonnes mains, si la direction lui en étoit confiée.

Quant aux fonds qu'il demande, ils consistent dans une somme première de 500,000 fls et une somme annuelle d'environ 170,000 fls, dont la première lui seroit fournie par le trésor, aussi qu'environ 45,000 fls de la seconde, dans l'espoir que les 125,000 du restant seroient couverts par le produit des droits d'assurances, frettages, dépôts et commissions.

Comme le mémoire du proposant n'entre à cet égard dans aucun détail ni calcul ultérieur, il m'est impossible pour le présent d'apprécier avec quelque certitude, si ces fonds seront suffisans ou non pour l'exécution du plan proposé et surtout, si le produit des droits que le Cte Beniowsky assigne, pour la plus grande partie des frais annuels, sera aussi considérable qu'il s'en flatte, sans que pourtant le commerce même ne soit trop grêvé. J'avoue que je fais plus que douter sur ce second point. Comme cependant la bonté de l'établissement dépendra absolument de la solidité de l'exécution et celle-ci de la suffisance des

fonds ; comme de plus il restera toujours à trouver les 500,000 fls de dotation ainsi que le revenu additionnel de 45,000 fls par an, je crois de mon devoir, de soumettre aux lumières supérieures de Votre Majesté, les idées qui se sont présentées à mon esprit sur la création d'un fond supplémentaire assez étendu pour faire face à tous ces objets.

Ce fond consisteroit dans une taxe imposée sur le revenu net des abbayes régulières des païs héréditaires dont le montant et la répartition ne pourra être évaluée qu'après un plus mûr examen, mais qui ne pourra guères être au dessous d'un produit annuel de 80,000 fls.

Ce produit seroit versé daes une caisse de marine qui auroit le double emploi.

1° de servir de fond d'amortissement pour l'aquittement de la somme première de 500,000 fls, laquelle seroit levée à 4% par un emprunt ouvert aux Païs-Bas et qui s'éteindroit insensiblement en peu de tems par des payemens annuels de 10%.

2° de supléer au déficit dans la recette dés drois ci-dessus spécifiés, pour le recouvrement du montant de la dépense de l'entretien des bâtimens, des équipages, des ports, de l'école marine etc.

Cette taxe sur les abbayes pourroit être établie par une espèce de *Bulla cruciata* telle que tes rois d'Espagne, de Portugal et de Naples s'en font accorder par la cour de Rome pour les impositions extraordinaires de leur clergé, et voici les motifs qui m'engagent à proposer cette voye préférablement à toute autre.

Les abbayes régulières sont déjà soumises à toutes les impositions ordinaires que payent les propriétaires et rentiers séculiers, ils payent même de plus la taxe [du *fortificatorium*] destinée à l'entretien des forteresses érigées contre les Turcs. Ces Abayes d'ailleurs font partie des états dans celles des provinces héréditaires qui sont pays d'état et jouissent à ce titre de priviléges plus ou moins étendus, et qui vont en quelque provinces jusqu'à rendre le consentement des états nécessaire à une nouvelle taxe.

Ces circonstances réunies font désirer une voye d'imposition qui seroit à la fois et la moins odieuse dans sa forme et la plus propre à lever les obstacles et les desagrémens que rencontreroit une simple augmentation additionnelle de l'impôt ordinaire du clergé.

Je présume très respectuensemēt qu'une bulle du Pape, telle que je l'ai proposée rempliroit le mieux tous ces buts. Les objections des abbayes ainsi que du public seroient levées avec justice, par le motif de la nouvelle taxe; en effet il est équitable d'appliquer une portion de leur revenu superflu à un établissement destiné (de même que les forteresses de Hongrie) à contenir des ennemis non moins de notre foy

que de la prospérité du commerce; en même tems que le service de la religion ne souffriroit aucunement d'une taxe légère en elle même, répartie sur la portion du clergé la moins immédiatement utile à ce service et pourtant la plus riche.

Or ce motif revêtu de l'apareil et de la formalité d'une bulle papale sera d'autant plus propre à faire impression; et cette même intervention enfin assujettissant également les abbayes de Hongrie, de païs allemands, flamands et de la Lombardie, fera éluder toutes les difficultés, qui résultent de la nature et de l'inégalité de leurs priviléges.

Il ne reste après cela qu'une seule objection à resoudre, c'est celle, que présente naturellement le recours à l'autorité du St Siège; mais elle s'évanouit si l'on considère que l'effet passager de ce recours borné à un cas tout-à-fait isolé et particulier, autorisé par l'exemple de nations qui se guident par des principes très éclairés en ces matières, ne saurait entraîner aujourd'hui de mauvaises conséquences pour les droits du souverain d'autant plus qu'il sera aisément d'ailleurs de sauver par la teneur de la bulle même toute fausse induction qui pourroit en résulter.

Outre cette taxe sur les abbayes dont le produit seroit réuni à celui des droits indiqués par le mémoire du Cte Beniowsky; il se présente encore une nouvelle source de revenu applicable au même objet, dans la rétribution, que devra payer la nouvelle société du commerce des Indes, en cas qu'elle ait lieu. Ce secours paroît même assez considérable. Le Comte Proli et ses associés, dont j'examine à présent les propositions, s'y offrent eux mêmes d'assujétir la société à payer 3% de ses ventes, ce qui, supposé que celles-cy n'importent par an que 3 millions de florins, formeroit un article de 90,000 fls. Mais je dois réservé la discussion de cet objet pour le tems, ou toute l'affaire sera parvenue au point de maturité, anquel je serai à même de la porter en pleine connoissance de cause sous les yeux de Votre Majesté.

En attendant je me crois en droit de conclure qu'au moyen de tous ces produits, on pourra former un fond assez considérable pour exécuter et entretenir solidement l'établissement d'une marine telle, qu'elle est proposée par le dit Comte et même pour l'étendre considérablement dans la suite, ainsi que pour subvenir aux frais, que le renouvellement de la paix avec les Barbaresques coûteroit.

On peut même compter encore sur une autre resource, surtout quand cette paix sera rétablie, car alors les bâtimens de la cour pourront être affrétés à des particuliers, les matelots licenciés, à des termes limités, à ce même usage, et par conséquent les dépenses l'entretien diminuées d'autant.

Je n'entrerai pas actuellement dans toutes les observations, qui se présentent encore à cet égard, ainsi que dans le détail des moyens d'exécution les plus utiles, et les plus propres à aplanir plusieurs difficultés faciles à prévoir; en me réservant toutefois très respectueusement d'y revenir, si Votre Majesté daigne approuver les idées, dont je ne viens de Lui présenter, que les premiers aperçus.

Je m'abstiens de même de relever tous les avantages accessoires qui résulteront de l'établissement dont il s'agit, soit sous le point de vue du commerce soit sous celui de la politique, parmi lesquels Votre Majesté ne méconnoitra pas sans doute l'utilité, qu'il me semble y avoir à saisir, dans une époque aussi favorable que la présente, un prétexte plausible et qui seroit à l'abri de tout soupçon pour jeter les premiers fondemens d'une nature aussi grave, qu'ils paraissent se préparer inévitablement, pourront rendre non moins nécessaire qu'utile au bien essentiel de la Monarchie.

Je soumets cependant le tout aux lumières supérieures de Votre Majesté.

A Vienne ce 29. Mars 1780.

Kaunitz-Rietberg, m. p.

Hátlapján : Vortrag den 29. Martii 1780. Vorschlag des Gr. Beniowsky der Errichtung einer erbländischen Militär-Marine zu Beschützung unserer Schiffart gegen die Barbaresquen.

Kaunitz herczeg előterjesztése *elméletileg* tetszett II. Józsefnak. A herczeg azonban, a császár előtt lévén az ügy, nem értesítette nézetteről Benyovszkyt, aki már idegesen várta a tervezeteinek elfogadását. Alig készült el a haditengerészettel, beadta a folyószállítási javított tervezetéhez is a térképi vázlatot, még pedig egyenesen a császárhoz, 1780. máj. 20. kelt leveléhez mellékelve.

Ebben¹⁾) azt írja, hogy a császár a tengerészeti ügyében hozzá intézett beadványait illetőleg elutasította, aki eszméit ugyan kedvezően fogadta, de még nem határozott.²⁾ Benyovszky tehát *újabb* tervezetet dolgozott ki, melyet azonnal életbe léptet, mielyt a császár beleegyezést megnyeri. Kéri, hogy Porto-Réban a saját költségére állíthasson hajógyárat, de 100,000 frt *előleg* utalványozásért esedezik. Mellékli egyúttal az előbb közlött „carte des cours de riviers”-t.

A beadvány szövege :

¹⁾ Orsz. levéltár udv. kancz. 3829 — 1780.

²⁾ Akkor pedig már tisztában volt vele a hg. József cs. azért nem foglalkozhatott rögtön az ügygyél, mert ápr.—aug. hónapokban Oroszországba utazott.

Siré !

Persuadé de la nécessité physique et politique, dans la quelle les etats de Votre Majesté Imperiale se trouvent de recevoir un soutien réel par la branche du commerce d'exportation, je n'ai pas craint de solliciter mêm de molester Votre Majesté par la présentation des memoires et plans relatifs a l'établissement d'une marine ; a Son départ Elle m'a renvoier gracieusement au Prince de Kaunitz, aupres du qui je suivis avec chaleur les interets analogues et quoique le ministre m'a parût entrer dans mes idées, rien n'est desidé et l'absence de Votre Majesté m'ôte tout espoire d'y reussir. Souhaittant neantmoins d'être utile et bon a quelque hose, j'osai former un projet que je me propose d'executer du moment, que j'aurois reçu l'agreement de Votre Majesté Imperiale. Cette entreprise ne compromettra en rien les interests de Votre Majesté et elle éveillera le gout des autres sujets a se livrer a la branche du commerce d'exportation, la scul qui doit etre la baze solide et non precaire pour procurer des richesses et des prosperités à ses peuples.

L'entretien d'un nombre des batteliers sur les fleuves et un petit pepinier des matelots formera toujours quelques sujets pour le service de Votre Majesté Imperiale. La seule grace, que je demande d'Elle est de faire des établissemens nécessaires a Porto-Ré, comme magasins, corderie et chantier de construction, le tout a mes frais ; peutetre pourrai jे encore faire usage des batiments, qui subsistent déjà.

Sie Votre Majesté Imperiale m'honoreroit de la confiance au point de me faire avancer 100,000 fl. je rendrai un bon compte de l'emploi de cette somme ; en m'accordant ce faveur Votre Majesté Imperiale me mettra en état de me passer de tout autre secours ; la suite de mes operations justifiera la protection, qu'Elle aura accordé a un de ses plus fidels sujets. J'attendrai avec la plus viss impatience la gracieuse resolution de Votre Majesté Imperiale, a fin que la celerité de l'execution puisse repondre a mon zél.

Je suis

Sire

de Votre Majesté Imperiale

Wienn le 20. May 1780.

le très humble et très fidel sujet

Comte de Benyowszky m. p.

J'ai joint a la présente un carte des Cours des riviers ; la marque denotera toutes mes stations des batteaux et celle de de roulage.

Me jettant aux pieds de Votre Majesté Imperiale je reclame Sa protection.

Benyovszky munkálkodásának a módjára jellemző világot vet egy apró körülmény. Midön tervezeteit bővígtette, szüksége volt a magyarországi helyszini katonai térképre, melyet a hadi tanács levéltárában gondosan öriztek. Elment tehát a hadi tanács elnökségéhez s azt mondotta, hogy a császártól „titkos megbizatásai“ (geheime Aufträge) vannak, azért van szüksége a Müller-féle nagy magyarországi térképre. A hadi tanács elnöksége máj. 22-én jóhiszeműleg reversalis mellett ki is adta neki a térképet,¹ de később mégis jelentést tett a dologról a császárnak. E jelentésre a corregens császár jun. 20-án (tehát egy hónappal később, miután Benyovszky már kivette a titkos mappát) azt felelte: „Nem tudok e megbizásról semmit. A térképet, eljárása megrovásával vissza kell követelni tőle.“²⁾

Benyovszky nagyon jól tudta, hogy neki megbizása nem volt, s ezzel a „pia fraus“-sal, — hogy erősebb kifejezést ne használjak, csak annak mondjam — csak azért élt, hogy a térképet mennél hamarabb adják ki neki. Mikor az udv. hadi tanács a császár resolutióját közölte vele, azzal védekezett, hogy a térképre neki, a hadi tengrészetre s a kelet-indiai hajózási és kereskedelmi társaság felállítására vonatkozó terveinek kidolgozása közben volt szüksége s hogy ebbéli emlékiratai elkészítését a császár jóváhagyta. A térképet s magát a promemoriát átvette a haditanács.³⁾

A császár, aki ugyan nem hatalmazta fel B. e tervezek beadására, de tudomása volt mindenről, azt resolválta: „hogy az egész ügy maradjon úgy a hogy van (a megrovást tehát elengedi), mert azt gyanitom, hogy B. a térképet már visszaadta.“⁴⁾

Meglehet azonban, hogy a császár resolutiójának e szavai: „Die ganze Sache hat erliegen zu bleiben“ a haditengerészet felállítására vonatkozó tervnek egyelőre „ad acta“ tételeit jelentette s így B. ez a tervezete egyelőre legalább félretétetett.⁵⁾

Benyovszky azonban nem vesztette el a kedvét, hanem úgy látszik megtudta, hogy Kaunitz a bulla cruciata eszméjét akarja a hadi tengrészeti pénzügyi alapjául venni. Mikép vonta be a kelet-indiai kereskedelmi társaság eszméjét tervezeteinek körébe, azt megállapítani nem tudom, mert a Kaunitz hghoz beadott promemoriák között Benyovszkynak feb. 23. után készült ebbéli iratai nincsenek meg.

¹⁾ HKR. Prot. G. 3074.

²⁾ U. o. 3541. „Ich weiss von dem ganzen Auftrag nichts, die Charte ist von selben mit einem Verweiss zurück zu fordern.“

³⁾ U. o. 3579. jun. 22.

⁴⁾ U. o. 4319. sz.

⁵⁾ Ezt csak a kabinet levéltár irattárából lehetne constatálni.

Tény, hogy Kaunitz 1777—1789-ig melegen pártolta Bolts Vilmosnak s Gróf Proli antwerpeni bankárnak egy szabadalmazott kelet-indiai társaság felállítására vonatkozó terveit, melyek részben (a Boltsé) legalább rövid időre meg is valósultak. Noha Kaunitz hg. szót emelt egy ily szab. részvénnytársaság mellett, Mária Terézia királynő 1780. szept. 6. elhatározásában még nem adta meg Prolinak a szabadalmat.¹⁾ Mindezeknek a tervezéseknek már akkor is az az eredendő hibájok volt, hogy a monarchiában nem találkozott rá elegendő töke s a kereskedőkben nem volt vállalkozó szellem. A ki pedig vállalkozott, az idegen volt. Benyovszky fölkapván a Kaunitz hg eszméjét, egy újabb beadványában (hihetőleg 1780. decz.)²⁾ megint visszatért a hadi tengerészeti eszméjére.

II. József e beadványt Weber ezredes³⁾ útján előbb hihetőleg gr. Kolovrathoz, az udv. kamara elnökéhez küldte azzal a meghagyással, hogy elolvasása után tegye át jelentés végett Kaunitz herczeghez. 1781. jan. 14. kelt 2. levele így szól:

Ihro Mayestet der Kayser haben mir allergnädigst aufgetragen, beygehendes Schreiben des Obrist Graf v. Benyovsky Eurer Excellenz zu dem Ende zuzustellen, damit Sie es nach dessen Durchlesung, des Herrn Fürsten v. Kaunitz fürstl. Gde vorweisen, und nach Befund der Sache in Überlegung nehmen mögen, ob von der darin vorgeschlagenen

¹⁾ A Beer i. m. 101—111. I. Rechberger J. i. m. 142. s KK. I. Az anyag a cs. és kir. titkos közös pénzügyi lt. s a bécsi belügyi Itárakban.

²⁾ Nem áll rendelkezésemre, csak Kaunitz bg véleményes jelentése s a kisérő irat ad róla felvilágosítást. Cs. és kir. titk. Itár.

³⁾ Weber ezredes személyiségenek a földerítése kezünkbe adná Benyovszky udvari összeköttetéseinek a kulcsát. Egy Weber ezredes az 1. sz. esászár-vérteseknél szolgált. Azt tudjuk róla, hogy Konrád volt a keresztnéve s 1800. lett tábornokká, 1808. altábornagygyá, († 1810.) 1778-ban kapitány volt. A másik Weber, illetőleg Weber Ferencz a Stuart-ezredben szolgált, 1809-ben halt meg, mint altábornagy. E két Weber közül egyiknek sem volt valami közelí nexusa II. Józseffel, legalább ezúttal nem konstatálhattam. Volt Mária Antoinette francia királynőnek egy Weber József (sz. 1755.) nevű tejtestvére (atyja Weber János György bécsi városi tanácsnok, anyja Huffman Mária), akit Mária Terézia neveltetett s nagyon szeretett. Ez a Weber Mária Terézia halála után 1782-ben kikerült Párisba s tejtestvére udvaránál alkalmazást talált. 3 kötet emlékiratot írt: Mémoires concernant Marie Antoinette Archiduchesse D'Autriche, Reine de France cz. a. (London 1804.) Ezt a Webert Brockhaus „Zeitgenossen“ (1886.) cz. gyűjt. generalisnak mondja, de nem adja okát. Wurzbach lexiconjában 53. r. (195. l.) fejtegeti Weber dolgát. Meglehet, hogy ez a Weber szerepel B. tervezetei átadójakép, de ennek ellenmond az a körülmény, hogy Weber József 1780. nem volt ezredes (25 éves volt) s az a Weber, akit Kaunitz emlit, nemes ember volt, ez a Weber pedig nem az.

päbstlich. Bulla zu etwaiger Errichtung einer Marine, sich was gedeyhliches versprechen lasse.

Ich mache mir diese Gelegenheit zu Nutze Eurer Excellenz jene ehrführchtsvolle Verehrung erneuern, mit der ich allstets zu verharren die Ehre habe.

Eurer Excellenz
unterthäniger Diener

Wien, den 14. Jänner 1781.

Weber.

(Vége következik.)
